



Εθνικό και Καποδιστριακό
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΕΛΛΗΝΟΙΤΑΛΙΚΕΣ
ΣΠΟΥΔΕΣ: ΙΣΤΟΡΙΑ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΚΛΑΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

«Η Τριπολιτσά και η αποτύπωσή της στην Ιταλική Γραμματεία»

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Αδαμοπούλου Ελεωνόρα

A.M.: 7566012000001

Επιβλέποντες Καθηγητές: Τσόλκας Ιωάννης

Ζώρας Γεράσιμος

Παγκράτης Γεράσιμος

Αθήνα,

2022

23 Σεπτεμβρίου 1821 Άλωση της Τριπολιτσάς



Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Ανακτήθηκε από: <https://arcadia938.gr/index.php/stiles/san-simera/9725-i-alosi-tis-tripolitsas>

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	7
1.1.ΙΣΤΟΡΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	7
1.2.ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ	19
1.3.ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	25
2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ ΑΠΟ ΙΤΑΛΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΕΣ	25
2.1. ANTONIO MEZZANOTTE ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ.....	29
2.2. GIOSUE CARDUCCI ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ	33
2.3. GIUSEPPE RECCHIO ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ	37
2.4. ANGELO BROFFERIO ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ.....	42
2.5. MASSIMO D' AZEGLIO ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	51
3.1. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ & ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ	51
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	61
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	61
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	66

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ενασχόληση με την επαναστατημένη Ελλάδα και τις κατά τόπους περιοχές της ήταν ευρέως διαδεδομένη τόσο την εποχή που η Ελλάδα «πλήττονταν» από την Επανάσταση, όσο και μετέπειτα, καταγράφοντας τις συνέπειες και τα αποτελέσματά της. Πολλοί συγγραφείς, Έλληνες και Φιλέλληνες, ασχολήθηκαν με την Ελλάδα. Περιοχές όπως το Σούλι, τα Ψαρά, η Τριπολιτσά και άλλες αποτέλεσαν σκηνικά που οι συγγραφείς «ξεδίπλωσαν» τα έργα τους και εξέφρασαν τις απόψεις τους.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η αποτύπωση της Τριπολιτσάς στην Ιταλική Γραμματεία. Συγκεκριμένα προσεγγίζεται και παρουσιάζεται ο τρόπος που ορισμένοι Ιταλοί συγγραφείς καταπιάστηκαν με την Τριπολιτσά και παρατίθενται αποσπάσματα των έργων τους μεταφρασμένα στα ελληνικά για μια πιο άμεση επαφή με τους ίδιους. Η παράθεση των μεταφρασμένων αποσπασμάτων των έργων αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της εργασίας, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνεται η παρουσία της Τριπολιτσάς στα έργα των, αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας. Η παράθεση των μεταφρασμένων αποσπασμάτων εμπλουτίζεται με τον σχολιασμό τους και με συγκριτικές προσεγγίσεις στους συγγραφείς που θα αναφερθούν και στα έργα αυτών.

Στην εκπόνηση και ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας συνέβαλαν ορισμένα άτομα που θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για την καθοδήγηση του και την άμεση ανταπόκρισή του στις όποιες τυχόν απορίες μου, καθώς και την υπομονή του, τον επιβλέποντα καθηγητή της εργασίας μου, τον κύριο Τσόλκα. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, Γιώργο και Αγγελική, που είναι δίπλα μου σε κάθε επιλογή μου και με στηρίζουν, καθώς και τον θείο μου, Χρήστο που με παροτρύνει να κάνω νέα βήματα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κεντρικές αξίες και αρχές στην Ευρώπη κατά τον 19ο αιώνα ήταν αυτές της ανεξαρτησίας, της ελευθερίας, της αλληλεγγύης και του φιλελληνισμού. Με το πέρασμα του χρόνου οι αξίες αυτές εμποτίζουν και περνούν πληθώρα κρατών της Ευρώπης. Η αφορμή των αξιών αυτών ήταν αποτελέσματα της διάδοσης της Ελληνικής Επανάστασης. Στην δυτική και την κεντρική Ευρώπη ξεκίνησε η διάδοση της Ελληνικής Επανάστασης και οι εφημερίδες κατακλύστηκαν με τα γεγονότα αυτά. Οι εφημερίδες δημοσίευαν τα δεινά του πολέμου, αλλά και την κατάσταση που βίωναν οι Έλληνες. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Ελληνικός Αγώνας έγινε γνωστός απ' άκρη σ' άκρη, σ' όλες τις χώρες του πλανήτη. Τόσο ο ηρωισμός, όσο και τα δραματικά γεγονότα που προβάλλονταν δημιούργησαν μια ευνοϊκή εικόνα και αντιμετώπιση προς τους Έλληνες, προκαλώντας την συμπάθεια των λαών και των εθνοτήτων. Πολλές φορές, λαοί και κράτη ταυτίζονταν με την κατάσταση που βίωσαν οι Έλληνες και ενθυμούνταν δικές τους παρόμοιες καταστάσεις, δείχνοντας την συμπόνια τους. Μια ταύτιση με τα δεινά των Ελλήνων ήταν μια ένδειξη συμπαράστασης και στήριξης των Ελλήνων από τον κόσμο εκτός Ελλάδος.

Μεταξύ των εθνοτήτων και των κρατών που έπαιξαν κυρίαρχο ρόλο με τη δράση και τη συνεισφορά τους ήταν της Ιταλίας. Τόσο η Ελλάδα, όσο και η Ιταλία είχαν πολλά κοινά. Κοινά πιστεύω, κοινά οράματα, κοινά θέλω, κοινές αξίες. Σημαντικό ρόλο έπαιξε και η γεωγραφική θέση, η οποία δείχνει ότι η Ελλάδα και η Ιταλία δεν είναι τίποτε άλλο παρά γειτονικές χώρες. Ο Ελληνικός Αγώνας, δηλαδή ο εθνικο-απελευθερωτικός αγώνας κατείχε καθοριστική θέση στην Ιταλική λογοτεχνία. Ελληνικές περιοχές όπως το Μεσολόγγι, η Τριπολιτσά, το Σούλι, η Πάργα, η Χίος, το Ναβαρίνο, αποτελούν σκηνικά που οι Ιταλοί λογοτέχνες και ποιητές ξεδιπλώνουν τα δράματα τους. Ηρωικές ελληνικές προσωπικότητες, όπως ο Μπότσαρης, ο Κανάρης, και άλλοι παίρνουν σάρκα και οστά στα ποιητικά και λογοτεχνικά αριστουργήματα των Ιταλών καλλιτεχνών. Μ' αυτόν τον τρόπο οι Ιταλοί δείχνουν την στήριξη τους στην Ελλάδα και δηλώνουν παρόντες στα δεινά που βίωσαν οι «γείτονες» τους. Την ίδια εποχή που η Ελλάδα ήταν υπό οθωμανική κυριαρχία, η Ιταλία ήταν υπό αυστριακή κατοχή. Οι δυο χώρες πέρασαν πολλά δεινά και υπήρχε μια ταύτιση μεταξύ των δύο για τις σκληρές ιστορικές στιγμές που βίωσαν και τον κοινό αγώνα για την ελευθερία.

Οι Ιταλοί Φιλέλληνες που ήρθαν στην Ελλάδα την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης συμμετείχαν στον αγώνα ενεργά με τόλμη και θυσία. Η δράση των Ιταλών Φιλελλήνων εντοπίστηκε κατά κύριο λόγο στην Πελοπόννησο και επεκτάθηκε και σ' άλλες περιοχές. Συγκεκριμένα, στην άλωση της Τριπολιτσάς συνέβαλαν οι Ιταλοί Φιλέλληνες, νιώθοντας ότι πολεμούν στη δική τους πατρίδα. Η τόλμη και η αυτοθυσία μπροστά στην επίτευξη ελευθερίας της Ελλάδας ήταν φανερές. Ωστόσο, ο ιταλικός Φιλελληνισμός εμφανίστηκε με πολλούς τρόπους και μέσα από πολλές μορφές τεχνών. Τον 19ο αι. υπάρχει έντονη παρουσία βιβλίων, άρθρων, εφημερίδων, πινάκων, ύμνων και άλλων ειδών έκφρασης που υποδηλώνουν την έντονη στήριξη προς τους Έλληνες και την Ελλάδα εν γένει. Άρα, ο Ιταλικός Φιλελληνισμός συνοψίζεται τόσο με την παρουσία των Ιταλών εθελοντών που πολέμησαν στην Ελλάδα, όσο και με την παρουσία Ιταλών Φιλελλήνων καλλιτεχνών και λογοτεχνών, που με τα έργα τους προέβαλαν την επικρατούσα κατάσταση της Ελλάδος.

Χαρακτηριστική αποτελεί η φράση του Niccolò Tommaseo για την Ελλάδα και την Ιταλία ως Αδελφές χώρες. Ο χαρακτηρισμός αυτός επαληθεύεται, καθώς η μία στήριζε την άλλη όσο μπορούσε και ήταν δίπλα της στις δύσκολες στιγμές. Οι Ιταλοί πολεμώντας με σθένος έδειχναν την μεγάλη αγάπη τους για την Ελλάδα και τους Έλληνες και ο τρόπος που διαχειρίζονταν την κατάσταση ήταν σαν να βρίσκονταν στη δική τους πατρίδα. Μάχονταν για την ελευθερία και την ανεξαρτησία από τον οθωμανικό ζυγό με τεράστια ψυχική δύναμη. Η Ελλάδα και οι κατά τόπους περιοχές της αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης και το αίσθημα της αδελφοσύνης γινόταν ακόμη πιο έντονο, αφού πολεμώντας ένιωθαν ακόμη περισσότερο την δική τους ανάγκη για την ελευθερία και την ανεξαρτησία του δικού τους Έθνους και της δικής τους πατρίδας.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιείται αρχικά μια ιστορική αναδρομή στην ευρύτερη περιοχή της Πελοποννήσου, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση και εστιάζοντας στην περιοχή της Τριπολιτσάς. Επισημαίνονται σημαντικά ιστορικά γεγονότα της περιοχής και δημιουργείται το ιστορικό πλαίσιο το οποίο χρησιμοποίησαν οι Ιταλοί συγγραφείς. Μετά το πέρας της ιστορικής αναδρομής προσεγγίζονται ορισμένοι Ιταλοί συγγραφείς, σχολιάζοντας και μελετώντας τα έργα, αλλά και τον τρόπο που ο καθένας χρησιμοποίησε και έθιξε την περιοχή της Τριπολιτσάς. Για ορισμένους η Τριπολιτσά αποτέλεσε έναν τόπο ιστορικής αφήγησης

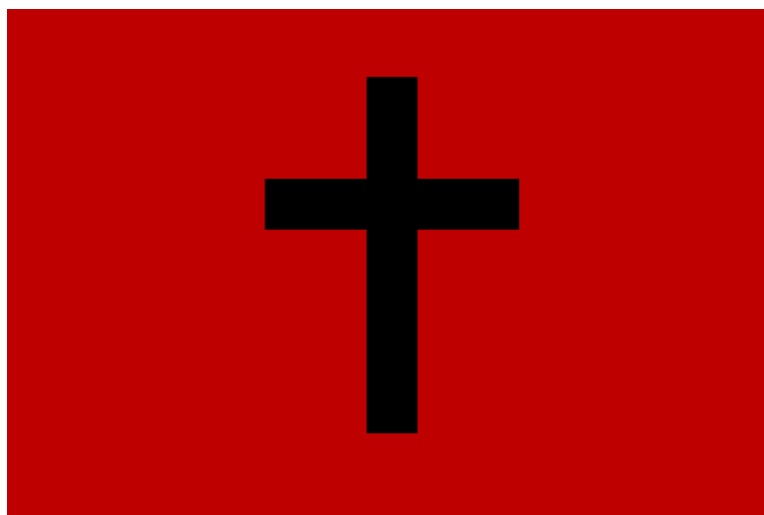
των δρωμένων, για κάποιους το βασικό σκηνικό που εκτυλίσσονταν τα γεγονότα που περιέγραφαν, για άλλους αποτέλεσε τον τόπο που του αφιέρωσαν ποίημα για να τον εξυμνήσουν. Αυτή η πληθώρα τρόπων εμφάνισης της Τριπολιτσάς θα αναλυθεί στην παρούσα εργασία. Τέλος, θα γίνει μια σύγκριση μεταξύ των συγγραφέων που θα οδηγήσει στην ανάδειξη, παρά τη διαφορετική προσέγγιση ορισμένων, της μεγάλης σημασίας της Ελλάδας και της Τριπολιτσάς στους Ιταλούς, καθώς και της επιρροής που άσκησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1.ΙΣΤΟΡΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στα μέσα Μαρτίου του 1821, οι προσπάθειες των Ελλήνων για τον δρόμο της απελευθέρωσης εντάθηκαν ακόμη περισσότερο. Η προετοιμασία των υπόδουλων Ελλήνων για τον απελευθερωτικό τους αγώνα είχε φανερά καθοριστεί και οδηγούσε προς την υλοποίηση του. Οι κινήσεις τους ήταν τακτές και μεθοδικές. Οι Τούρκοι είχαν αντιληφθεί ότι οι υπόδουλοι Έλληνες δε θα αργούσαν να ξεσηκωθούν και αυτό ήταν κάτι που προσπαθούσαν να αποφύγουν.

Στις 21 Μαρτίου του 1821, σταμάτησε η πολιορκία στους Πύργους των Καλαβρύτων και αυτή η πολιορκία είναι που καταγράφεται ως η πρώτη επαναστατική πράξη που είχε την έκβαση της νίκης των Ελλήνων επαναστατών. Στις 23 Μαρτίου του 1821, απελευθερώνεται η Καλαμάτα και έπεται ο ξεσηκωμός στην Πάτρα. Την ίδια χρονική στιγμή, στην πλατεία του Αγίου Γεωργίου στην Πάτρα ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ορκίζει τους επαναστάτες σε μια σημαία που είχε μαζί του ο Ανδρέας Λόντος. Ο Ανδρέας Λόντος ήταν προεστός του Αγίου και συμμετείχε ενεργά στην Επανάσταση του 1821. Με τον τρόπο αυτόν θέλησε να τους καταστήσει ενωμένους και ορκισμένους στον κοινό στόχο της απελευθέρωσης.



Εικόνα 1 ΣΗΜΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΛΟΝΤΟΥ

Στις 27 Μαρτίου του 1821, πολιορκήθηκε η Καρύταινα και την 1^η Απριλίου έφτασε στην Τρίπολη στρατιωτική δύναμη, η οποία σταμάτησε την πολιορκία. Ο Κολοκοτρώνης συγκέντρωσε 300 αγωνιστές στην Πιάνα και στις 6 Απριλίου τους επιτέθηκαν οι Τούρκοι και έκαψαν την Αλωνίσταινα. Ο Κολοκοτρώνης αποζητούσε διαρκώς από τους οπλαρχηγούς να «ζυγώσουν την Τριπολιτσά». Η φράση του αυτή είναι χαρακτηριστική και διαρκώς την ανέφερε στους οπλαρχηγούς του.¹

Για να γίνει μια εξέγερση και να οδεύσουν προς τον απελευθερωτικό αγώνα έπρεπε να ελεγχθούν όλες οι παρούσες συνθήκες της εποχής. Η κατάσταση στην Πελοπόννησο ήταν πολλά υποσχόμενη και αρκετά αισιόδοξη. Η παρουσία μεγάλου αριθμού κλεφτών και αρματολών έδινε ιδιαίτερη δύναμη στην περιοχή. Επιπλέον, το έδαφος της Πελοποννήσου ήταν βοηθητικό προς τους επαναστάτες, αφού το ήξεραν σπιθαμή προς σπιθαμή και μπορούσαν να εφαρμόσουν την τακτική του κλεφτοπόλεμου, στον οποίον είχαν πρωταρχική θέση. Γνωρίζοντας άριστα το έδαφος γνώριζαν πως να κινηθούν και προς τα που. Η στεριά ήταν έτοιμη να αναλάβει τη μάχη. Η ίδια κατάσταση ετοιμότητας επικρατούσε και από τη θάλασσα. Η προσέγγιση της Πελοποννήσου από την θάλασσα ήταν δύσκολη. Το ναυτικό ήταν έτοιμο και είχε εμπειρία στις επιθέσεις, αφού πρότινος είχε αντιμετωπίσει πολυάριθμες συγκρούσεις με τους πειρατές και μετείχε στις επιχειρήσεις που γίνονταν για τον ναυτικό αποκλεισμό της Γαλλίας.²

Με βάση τις προβλέψεις της εποχής, οι Τούρκοι μπορούσαν να εισβάλλουν μόνο από τα βόρεια. Στα βόρεια το έδαφος ήταν δύσβατο και αρκετοί δεν το γνώριζαν καλά. Μπορούσαν να προσεγγίσουν όμως κατηφορίζοντας από την οροσειρά της Πίνδου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η δυσκολία που θα αντιμετώπιζαν θα ήταν λιγότερη. Όλα τα στοιχεία οδηγούσαν στην πραγμάτωση μιας ανοιχτής μάχης. Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό που βοήθησε ήταν τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί ανάμεσα στον Αλή Πασά και την Υψηλή Πύλη. Μεγάλο μέρος του τουρκικού στρατού απουσίαζε από την περιοχή της Πελοποννήσου, καθώς είχε καταπιαστεί με τον πόλεμο εναντίον του Αλή Πασά. Ο Χουρσίτ Πασάς ήταν ο πασάς

¹ Τιμολέων Μαχαίρας, *Η πολιορκία της Τριπολιτσάς*, Στρατιωτική Επιθεώρηση Μαρ.- Απρ. 2005, σσ. 98-123. Ανακτήθηκε από: <https://geetha.mil.gr/wp-content/uploads/2021/03/alosi-tripolitsas.pdf>

² Maxime Raybaud, *Απομνημονεύματα από την Ελλάδα*, Τόμος Α', Εκδόσεις Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, Αθήνα, 2020, σ. 459.

της Πελοποννήσου και πήρε εντολή από την Υψηλή Πύλη να αμυνθεί εναντίον του Αλή Πασά.³

Αυτή η κατάσταση επικρατούσε, όταν ταυτόχρονα υπήρχε διχασμός απόψεων μεταξύ των οπλαρχηγών και του Κολοκοτρώνη, σχετικά με το πως πρέπει να κινηθούν για να κατακτήσουν την Πελοπόννησο. Οι οπλαρχηγοί πίστευαν ότι ως πρώτο βήμα έπρεπε να γίνει η απελευθέρωση των πόλεων των διαφόρων περιφερειών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, κατακτώντας τις περιφέρειες θα είχαν το πλεονέκτημα να έχουν υπό την κυριαρχία τους τις γύρω περιοχές και με μεγαλύτερη ευκολία να εισβάλλουν στο εσωτερικό, δηλαδή την Τριπολιτσά. Ο Κολοκοτρώνης όμως ήταν αντίθετος. Πίστευε πως θα έπρεπε να ξεκινήσουν από την απελευθέρωση της Τριπολιτσάς. Κατακτώντας το κέντρο όλα τα υπόλοιπα ήταν αυτόματα υπό την κατοχή τους. Ο στόχος όμως ήταν κοινός. Ήταν η ανάκτηση του ελέγχου της Πελοποννήσου με πρώτο βήμα την κατοχή του κέντρου της.

³ Παρ. Γ. Τσερτσέτης, Α. Πολυζωίδης Φωτάκος, *Απαντα Κολοκοτρώνη*, Ιστορικές Εκδόσεις 1821, σσ. 34-44.

Ανακτήθηκε από:
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=zgksAQAAAMAJ&oi=fnd&pg=PA3&dq=%CE%91%CE%9B%CE%A9%CE%A3%CE%97%CE%A3+%CE%A4%CE%97%CE%A3+%CE%A4%CE%A1%CE%99%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%A3%CE%91%CE%A3&ots=7hal0AlCBf&sig=9PkRM_EGOLYSm0rROaKj2kCufAw&redir_esc=y#v=onepage&q=%CE%91%CE%9B%CE%A9%CE%A3%CE%97%CE%A3%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%A4%CE%A1%CE%99%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%A3%CE%91%CE%A3&f=false



Εικόνα 2 Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ, ΠΙΝΑΚΑΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ ΤΟΥ Ι. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

Από τις πιο σημαντικές στιγμές της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 ήταν η Άλωση της Τριπολιτσάς. Ήταν ένα σχέδιο που από καιρό ετοιμαζόταν, παρά τις αρχικές διαφωνίες, και είχε μεγάλο ενδιαφέρον και αγωνία η έκβαση του. Στην μάχη αυτή προβάλλεται ακόμη περισσότερο η δυνατότητα στρατηγικής του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και η ικανότητα του να ηγείται έναντι άλλων. Τελικά παρά τις διαφωνίες με τους υπόλοιπους οπλαρχηγούς η απόφαση του Κολοκοτρώνη πραγματοποιήθηκε. Το σχέδιο για την Άλωση της Τριπολιτσάς ήταν αποκλειστικά δομημένο από τον ίδιο. Ήταν μια ιδέα που ο ίδιος ο Κολοκοτρώνης εξ ολοκλήρου σκέφτηκε, οργάνωσε και την έκανε πράξη με τη συμβολή των υπόλοιπων οπλαρχηγών και υποστηρικτών του. Η Τριπολιτσά ήταν το διοικητικό κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Μοριά. Στην Τριπολιτσά είχε την έδρα του στρατού του ο Μόρα- Βαλεσί Χουρσίτ πασάς. Ο Μόρα- Βαλεσί Χουρσίτ πασάς ήταν ο στρατιωτικός διοικητής της Πελοποννήσου, όπως προαναφέρθηκε και στην περιοχή αυτήν είχε όλα τα υπάρχοντα του. Μπήκε στην πόλη στις 9 Νοεμβρίου 1820 και από τότε είχε τον ολοκληρωτικό έλεγχο της περιοχής. Ο Χουρσίτ στάλθηκε από την Υψηλή Πύλη για να ανακόψει την εξέγερση που ακουγόταν ότι θα έκαναν οι Έλληνες. Η Τριπολιτσά αποτελούσε τόπο διαμονής ενός μεγάλου τμήματος του

τουρκικού πληθυσμού και γι' αυτόν τον λόγο υπήρχε έντονη παρουσία ένοπλων δυνάμεων. Η προαναφερθείσα εικόνα δείχνει την μεγάλη σημασία κατάκτησης της περιοχής της Τριπολιτσάς, η οποία είχε εξίσου μεγάλη σημασία και για την Ελλάδα, αποτελώντας κυρίαρχο μέλημα κατάκτησης. Η παρουσία εχθρικών δυνάμεων στην περιοχή της Τριπολιτσάς αυτόματα καθιστά φανερή την κατάσταση επικινδυνότητας, με την οποία θα έρχονταν αντιμέτωποι οι Έλληνες σε περίπτωση επίθεσης.⁴

Ο σουλτάνος που είχε αποστείλει τον Χουρσίτ στην Τριπολιτσά, προσπαθούσε την ίδια χρονική στιγμή να αμυνθεί και να αντιμετωπίσει την κατάσταση στα Ιωάννινα. Ο Αλή πασάς των Ιωαννίνων από το καλοκαίρι του 1820 έκανε περίτρνες προσπάθειες να πολιορκήσει την πρωτεύουσα της Ηπείρου. Για την προσπάθεια της πολιορκίας αυτής ο Αλή πασάς είχε στη διάθεση του περισσότερους από 80.000 άνδρες. Στις 6 Ιανουαρίου του 1821, ο Χουρσίτ πήγε στην Ήπειρο για να αντιμετωπίσει τον Αλή Πασά. Στην περιοχή της Τριπολιτσάς ορίστηκε επικεφαλής και αντικαταστάτης του Χουρσίτ, ο Μεχμέτ Σαλήχ.

Ο Κολοκοτρώνης έχοντας συλλάβει αυτό το στρατηγικό σχέδιο θέλησε να το εφαρμόσει. Ωστόσο, το σχέδιο αυτό δεν έγινε αμέσως αποδεκτό. Ο Κολοκοτρώνης με υπομονή και επιμονή κατάφερε να πείσει τους υπόλοιπους οπλαρχηγούς να βάλουν σε εφαρμογή το σχέδιο του. Οι οπλαρχηγοί ήθελαν να δίνονται κατά κύριο λόγο μάχες κοντά στα τοπικά κάστρα των περιοχών τους και να μην εξαπλώνονται ιδιαίτερα. Αυτό το σχέδιο θα έβαζε σε κίνδυνο πολλά κεκτημένα και η παρουσία του εχθρού στο σημείο αυτό ήταν έντονη. Στα μέσα Απριλίου σταμάτησε ο εφοδιασμός της περιοχής της Τριπολιτσάς. Αρχιστράτηγος της επιχείρησης ορίστηκε ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, αλλά το σχέδιο ήταν αποκλειστικά σχεδιασμένο από τον Κολοκοτρώνη. Το σχέδιο τηρήθηκε κατά γράμμα και όπως εκείνος το είχε από την αρχή ορίσει παρά τις δυσκολίες, χωρίς να αλλάξει κάτι.

⁴ Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, Τόμος Α', Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 1998, σ. 104.



Εικόνα 3 ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ EUGENE PEYTRIER

Με λιγοστό στρατό ο Κολοκοτρώνης περνάει από την Καλαμάτα στην Αρκαδία για να κατευθυνθεί προς την Τριπολιτσά. Εκτός από τους άνδρες που είχε ως στρατό του, μαζί του είχε και ορισμένους οπλαρχηγούς, οι οποίοι στήριζαν το σχέδιο του. Ορισμένοι από αυτούς ήταν ο Παπαφλέσσας, ο Αναγνωσταράς, ο Νικηταράς και άλλοι ισχυροί της εποχής. Φτάνοντας στην Αρκαδία προχώρησαν στην Καρύταινα. Στην περιοχή είχαν συναθροιστεί περίπου 6.000 κάτοικοι για να καταλάβουν το κάστρο. Όταν έμαθε ότι οι Τούρκοι και οι Αρβανίτες της Ολυμπίας μαζί με γυναικόπαιδα κατευθύνονταν προς την Τρίπολη ή την Καρύταινα έστησε ενέδρα κοντά στον Αλφειό ποταμό. Στο σημείο αυτό οι Τούρκοι σκοτώθηκαν, πνίγηκαν και αρκετοί φυγαδεύτηκαν στην Καρύταινα. Γύρω από την Καρύταινα είχαν μαζευτεί Έλληνες επαναστάτες και λαός. Όταν είδαν 2.000 Τούρκους να έρχονται από την Τρίπολη για βοήθεια διασκορπίστηκαν.

Ο Κολοκοτρώνης έκανε σύσκεψη στο Χρυσοβίτσι για να εκφράσει και να δείξει την επιμονή του για την Τριπολιτά. Οι υπόλοιποι οπλαρχηγοί μετά από αυτά που αντίκρυσαν δεν έδειξαν πρόθυμοι να τον ακολουθήσουν. Προσευχήθηκε στην εκκλησία της Παναγίας του Χρυσοβιτισίου και αποφασισμένος πήγε στην Πιάνα. Κατάφερε να συγκεντρώσει 300 περίπου άνδρες και ξεκίνησε ξανά για τον στόχο του.

Στις 14 Απριλίου, στο χωριό Λεβίδι 3.000 Τούρκοι έχασαν τη μάχη από τις ελληνικές δυνάμεις. Οι Έλληνες προφυλάχθηκαν στα σπίτια του χωριού, τηρώντας τις εντολές του Αναγνώστη Στριφόμπολα και του Σωτήρη Χαραλάμπη. Κατ' αυτόν τον τρόπο κατάφεραν να αμυνθούν και μετά να αντεπιτεθούν. Αυτή η νίκη των επαναστατημένων Ελλήνων ήταν σημαντική για να τονώσει τις ελπίδες τους και να καταστήσει σαφές ότι οι Τούρκοι μπορούν τελικά να νικηθούν.

Εν συνεχεία, ο Κολοκοτρώνης μαζί με τους άντρες του, τους τοπικούς οπλαρχηγούς και τον Νικηταρά αποφάσισαν να στρατοπεδεύσουν στο Βαλτέτσι. Στις 24 Απριλίου ο Μουσταφάμπεης, ο οποίος είχε σταλεί από τον Χουρσίτ Πασά και με διαταγή να βοηθήσει τους Τούρκους που ήταν κλεισμένοι στην Τρίπολη, έκανε επίθεση εναντίον των Ελλήνων στο Βαλτέτσι. Οι ελληνικές σειρές που είχαν δημιουργηθεί για να αντιμετωπίσουν την επίθεση διαλύθηκαν. Η μόνη που έμεινε ήταν στα βόρεια η σειρά του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Ο Κυριακούλης Μαυρομιχάλης είχε βοήθεια από τον Νικηταρά και τον Δημήτριο Πλαπούτα. Οι Τούρκοι σταμάτησαν την επίθεση και προσπάθησαν να αναδιοργανωθούν. Το ίδιο έκαναν και οι Έλληνες. Οργάνωσαν μια φρουρά 1.000 ανδρών με αρχηγό τον Κυριακούλη Μαυρομιχάλη και κατ' αυτόν τον τρόπο υπερασπίστηκαν το Βαλτέτσι. Εξαιρετικές προσωπικότητες ανάμεσα σ' αυτούς ήταν ο Ηλίας Δ. Φλέσσας, ο Νικήτας Φλέσσας και ο οπλαρχηγός Μητροπέτροβας. Στις 26 Απριλίου, οι Τούρκοι πήγαν από την Τρίπολη στο στρατόπεδο του Βαλτετσίου. Στις 28 Απριλίου, ο Κολοκοτρώνης ορίστηκε ως αρχιστράτηγος των δυνάμεων της Αρκαδίας. Ο Μουσταφάμπεης είχε ως σχέδιο να φτάσει στην Τρίπολη, να καταστρέψει το στρατόπεδο του Βαλτετσίου, να πάει στην Καλαμάτα, να καταστείλει την επανάσταση στη Λακωνία, να πάει στην Αρκαδία και στρατοπεδεύσει στην περιοχή της Μεγαλούπολης.

Ο Κολοκοτρώνης είχε αποφασίσει να πιάσει τα υψώματα και να περιμένει να του δοθεί η ευκαιρία για να επιτεθεί. Στις 12 Μαΐου, ο Ρουμπής ως αρχηγός ενός τμήματος του τουρκικού στρατού του Μουσταφάμπεη οδεύει προς το Βαλτέτσι.

Ταυτόχρονα τμήματα του τουρκικού στρατού «θα χτυπούσαν» την γύρω περιοχή και θα κατέληγαν να «χτυπήσουν» και το Βαλτέτσι.⁵ Μέχρι το βράδυ η μάχη δινόταν με σθένος χωρίς όμως καμία ιδιαίτερη εξέλιξη. Τα μεσάνυχτα ο Κολοκοτρώνης εισβάλλει στο Βαλτέτσι για να δώσει τα απαραίτητα εφόδια, τρόφιμα και πολεμοφόδια, στους επαναστάτες. Τα ξημερώματα της 13^{ης} Μαΐου ο Κολοκοτρώνης κατάλαβε κάποιες φωτιές προς το στρατόπεδο των Τούρκων, που είχαν ως στόχο να λειτουργήσουν ως σύνθημα από τους επαναστατημένους. Οι Τούρκοι είχαν εντολές να υποχωρήσουν, ενώ ο Κολοκοτρώνης διέταξε τους οπλαρχηγούς του να επιτεθούν στα γύρω υψώματα. Ως υπερασπιστές και συμμετέχοντες στην επίθεση αυτή ο Κολοκοτρώνης είχε μαζί του τον Νικηταρά με τους άνδρες του, οι οποίοι επέστρεφαν από το Άργος και τους υπερασπιστές και ντόπιους κατοίκους του Βαλτετσίου. Όλοι ρίχτηκαν στην μάχη και ανάγκασαν τους Τούρκους να τραπούν σε φυγή και να εγκαταλείψουν την περιοχή μαζί με τα εφόδια τους. Με την φυγή αυτή αφέθηκαν στα χέρια των Ελλήνων 5.000 όπλα, δίνοντας το προβάδισμα και την δυνατότητα στον Κολοκοτρώνη να τα διαχειριστεί και να οργανώσει το στρατό του μεθοδικότερα. Έχοντας περισσότερο πολεμικό υλικό οι Έλληνες οπλίστηκαν εκτός από αυτό και με διάθεση θάρρους και πίστης προς τις ικανότητες τους.

Τη νύχτα της 17^{ης} και 18^{ης} Μαΐου, ένα τμήμα στρατού αποτελούμενο από 4.000 άνδρες κατευθύνεται εναντίον των Δολιανών και των Βερβένων. Ο Νικηταράς ήταν αυτός που κατάφερε να υπερασπιστεί με 200 άνδρες τα Δολιανά. Στα Βέρβена, το εξίσου μικρό τμήμα στρατού πρόβαλλε αντίσταση και έδιωξε τους Τούρκους από το σημείο αυτό. Μετά τις δύο επιθέσεις τα τμήματα στρατού των Βερβένων και των Δολιανών ενώνονται και επιτίθενται συλλογικά στους Τούρκους, κάνοντας τους να υποχωρήσουν.

Μέχρι τις αρχές Μαΐου του 1821, οι επαναστάτες είχαν περικυκλώσει την Τριπολιτσά από τις γύρω περιοχές. Συγκεκριμένα, οι περιοχές σχημάτιζαν έναν νοητό κύκλο και περικλείονταν σ' αυτόν οι περιοχές Πάπαρι, Βλαχοκερασιά, Διάσελο, Αλωνίσταινα και Βέρβена. Την ίδια χρονική στιγμή ο Μουσταφάμπεης με 3.500 άνδρες ερχόταν από τα Γιάννενα για να αποσυντονίσει και να καταλύσει την πολιορκία από τα ανατολικά και να μπει στην πόλη. Το γεγονός αυτό έθεσε σε κίνδυνο την πολιορκία της Τριπολιτσάς και οι Έλληνες βρέθηκαν αντιμέτωποι με την ανάγκη για καταδίωξη των Τούρκων. Στις 12 Μαΐου και στις 18 Μαΐου, όπως

⁵ Παρ. Γ. Τσερτσέτης, Α. Πολυζωίδης Φωτάκος, *Άπαντα Κολοκοτρώνη*, ό.π., σσ. 23-30.

προαναφέρθηκε, δόθηκαν δυο σημαντικές μάχες, οι οποίες ήταν ήττες για τους Οθωμανούς. Η πρώτη δόθηκε στο Βαλτέτσι και η δεύτερη στα Δολιανά.



Εικόνα 4 Η ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΒΑΛΤΕΤΣΙ

Αυτές οι δύο μάχες βοήθησαν στην εμπύχωση των Ελλήνων και δημιούργησαν γόνιμο έδαφος για την Άλωση της Τριπολιτσάς. Οι εχθρικές δυνάμεις παρά τις δύο ήττες διαρκώς ενισχύονταν με άνδρες, με αποτέλεσμα τις ημέρες που πλησίαζε η Άλωση να έχουν φτάσει στους 10.000 άνδρες. Τα αποθέματα τροφίμων είχαν αδειάσει, χρήματα δεν υπήρχαν και αρρώστιες έπλητταν τον κόσμο. Στην πόλη καταγράφονταν 35.000 άνθρωποι, Χριστιανοί, Τούρκοι, Αλβανοί και Εβραίοι. Ο Κολοκοτρώνης, έχοντας επιτύχει ο ελληνικός στρατός, στήνει στρατόπεδο στα Τρίκορφα. Όλα οδηγούσαν στην Τριπολιτσά και είχε ως βασικό στόχο να κυκλώσει τις περιοχές γύρω απ' αυτήν. Μια περικύκλωση γύρω απ' αυτήν θα βοηθούσε και θα συνέβαλε ουσιαστικά στην κατάκτηση της Τριπολιτσάς. Ο εχθρός θα περικυκλωνόταν και δε θα είχε έξοδο φυγής. Στις 18 Μαΐου, ξεκίνησε επίσημα η πολιορκία. Στάλθηκε επιστολή στον Μουσταφάμπεη, ενημερώνοντας τον και προειδοποιώντας τον ότι αν δεν παραδοθεί θα υπάρξουν εχθρικές ενέργειες και συγκρούσεις μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων.

Στις 10 Αυγούστου, οι Τούρκοι έστειλαν δυνάμεις στα γύρω χωριά για να προσπαθήσουν να συλλέξουν εφόδια, δηλαδή τρόφιμα και πολεμοφόδια. Ο Κολοκοτρώνης αποφάσισε να κατασκευαστεί μια περιφερειακή τάφρος γύρω από την

πόλη, γεγονός το οποίο θα δυσκόλευε ακόμη περισσότερο τη ζωή των πολιορκημένων. Η τάφος ονομάστηκε Γράνα και φτιάχτηκε πολύ γρήγορα από τους κατοίκους των χωριών. Πίσω από την τάφο συγκεντρώθηκαν τέσσερα ελληνικά σώματα με αρχηγούς τους Κολοκοτρώνη, Μαυρομιχάλη, Γιατράκο και Αναγνωσταρά. Ωστόσο, υπήρχαν και άλλοι οπλαρχηγοί που συμμετείχαν με τους δικούς τους στρατούς, όπως ο γιος του Κολοκοτρώνη, ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο Δηλιγιάννης και η Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα, η οποία συζήτησε για να αφεθούν ελεύθερες έναντι αντιτίμου οι πλούσιες χανούμισσες Τουρκάλες των πλούσιων χαρεμιών. Ο Μουσταφάμπεης, ο οποίος ήταν ο γενικός επόπτης και αρχηγός της περιοχής, κατάλαβε την κίνηση του Κολοκοτρώνη. Αυτό τον οδήγησε στη διάσπαση του κλοιού των Ελλήνων με επίθεση σ' αυτούς με το Ιππικό. Το τουρκικό τμήμα στρατού κατάφερε να περάσει με επιτυχία την τάφο. Όταν επέστρεφαν όμως ήρθαν αντιμέτωποι με ένα ελληνικό τμήμα στρατού, το οποίο βρισκόταν εντός της τάφρου. Το ελληνικό τμήμα στρατού επιτέθηκε με σθένος και οργή στους Τούρκους. Ο Κολοκοτρώνης αντιλήφθηκε την κατάσταση και την πιθανή έλευση βοήθειας από τους Τούρκους της περιοχής της Τρίπολης. Διέταξε τους άνδρες του να εφαρμόσουν την τακτική «δίζυγο πυρ», η οποία οδήγησε στην νίκη της μάχης της Γράνας.⁶ Η επίθεση αυτή έγινε στις 18 Αυγούστου και απέβη μοιραία για τους εχθρούς.

Οι Έλληνες πολιορκητές στις 11 Σεπτεμβρίου διατύπωσαν μια ειδική γραπτή συμφωνία περιγράφοντας τον τρόπο που θα μοιραστούν τα λάφυρα, αλλά έθεταν και διευκρινίσεις σχετικά με την κατάληψη της Τριπολιτσάς. Η συμφωνία εμπεριείχε τα εξής:⁷

- Αν η Τριπολιτσά παραδινόταν με συνθήκη εκ της λείας, τότε οι στρατιώτες θα έπαιρναν τα 2/3 και το υπόλοιπο 1/3 θα το έπαιρνε η πατρίδα για τα έξοδα του πολέμου
- Αν η πόλη καταλαμβάνόταν εξ εφόδου τα 3/4 των λαφύρων θα τα έδιναν στους στρατιώτες και το 1/4 θα το έδιναν στην πατρίδα
- Αν οι Τούρκοι έφευγαν με έξοδο τότε ένας καπετάνιος με 100 στρατιώτες θα έμπαινε στην πόλη και οι υπόλοιποι θα έδιωχναν τον

⁶ Παρ. Γ. Τσερτσέτης, Α. Πολυζωίδης Φωτάκος, *Άπαντα Κολοκοτρώνη*, ό.π., σσ. 31-34.

⁷ Τιμολέων Μαχαίρας, *Η πολιορκία της Τριπολιτσάς*, Στρατιωτική Επιθεώρηση Μαρ.- Απρ. 2005, ό.π., σσ. 115-116.

εχθρό. Τα λάφυρα θα μοιράζονταν σύμφωνα με το μοίρασμα της δεύτερης περίπτωσης.

Επιστρέφοντας πίσω στην βάση τους οι εχθροί αναμετρήθηκαν και αντιλήφθηκαν ότι οι απώλειες ήταν πολλές. Την ίδια στιγμή που οι αντίπαλοι σκεπτόμενοι ένα νέο σχέδιο και μια νέα οργάνωση, ο Μανώλης Δούνιας, ένας στρατιώτης από τον Πραστό Κυνουρίας κατέφτασε στην περιοχή. Στις 23 Σεπτεμβρίου του 1821, μαζί με δύο συντρόφους του ο Δούνιας εισήλθε στην πόλη, περνώντας από τα τείχη της πόλης, τα οποία είχαν πεντέμισι μέτρα ύψος. Ο Δούνιας γνώριζε τον φύλακα του προμαχώνα και αυτή την γνωριμία εκμεταλλεύτηκε για να εισβάλλει. Αφού τον εξόντωσε άνοιξε την Πύλη του Μυστρά για να εισβάλλουν οι Έλληνες. Με διάρκεια δύο ωρών οι κάτοικοι αντιστέκονταν, αλλά μάταια.

Ακολούθησε άγρια σφαγή του πληθυσμού. Οι επαναστατημένοι Έλληνες δεν μπορούσαν να ανακόψουν την ορμή και το μίσος και δε σταμάτησαν ούτε λεπτό να σκοτώνουν. Η ένοπλη τουρκική αντίσταση διήρκεσε περίπου δύο ώρες. Το γενοκτονικό σύνθημα ήταν: *«Τούρκος μη μείνει στο Μοριά, μηδέ στον κόσμο ολον»*. Η επίθεση έγινε εις βάρος των Τούρκων, των Εβραίων και των Ελλήνων που είχαν τεθεί με το μέρος των Τούρκων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν ο πρόκριτος Σωτήρης Κουγιάς. Ωστόσο, εκτός από Τούρκους, τους Εβραίους και τους Έλληνες υπερασπιστές των Τούρκων στην πόλη υπήρχαν και Αλβανοί. Οι Αλβανοί της Τριπολιτσάς έφυγαν με τη συνοδεία Ελλήνων μαχητών. Αυτό έγινε διότι είχαν κάνει συμφωνία με τον Κολοκοτρώνη και τους άφησε να φύγουν. Σκοπός του ήταν η αποδυνάμωση του στρατού των Τούρκων μειώνοντας την αριθμητική υπεροχή τους. Επί τρεις μέρες οι Έλληνες μάχονταν ενάντια στους δυνάστες, χωρίς να μπορούν να τιθασεύσουν την οργή και το μίσος τους προς αυτούς. Ο Κολοκοτρώνης έγραψε στα Απομνημονεύματά του: *«Το ασκέρι όπου ήταν μέσα, το ελληνικό, έκοβε και εσκότωνε, από Παρασκευή έως Κυριακή, γυναίκες, παιδιά και άντρες, τριάνταδύο χιλιάδες. Το άλογο μου από τα τείχη έως τα σαράγια δεν επάτησε γη. Έλληνες εσκοτώθηκαν εκατό.»*⁸ Πρόσθεσε ότι το άλογο του: *«από τα τείχη έως τα σαράγια δεν επάτησε γη»*, δείχνοντας την ορμή και το σθένος του αλόγου και συνολικά σφαγιάστηκαν 32.000 άνθρωποι, Τούρκοι και Εβραίοι. Οι Εβραίοι θανατώθηκαν και σφαγιάστηκαν σχεδόν

⁸ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, *Διήγησις Συμβάντων της Ελληνικής Φυλής*, Από τα 1770 έως τα 1836, (Υπαγόρευσε Θεόδωρος Κ. Κολοκοτρώνης), Εκδόσεις Εταιρεία Πελοποννησιακών Σπουδών, Αθήνα, 1981, σ. 112.

όλοι, ως αντίποινα για τη μαρτυρία του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' στην Κωνσταντινούπολη, αλλά και για την αρνητική στάση που κατείχαν απέναντι στην ελληνική επανάσταση. Από την μανία αυτή δεν ξέφυγαν παιδιά, γυναίκες, βρέφη, κ.λπ. δείχνοντας την ασταμάτητη ορμή που είχαν και την εκδίκηση που ήθελαν να πάρουν. Ο γιος του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, Γενναίος, γράφει στα Υπομνήματα (1821-1827) για την άλωση της Τριπολιτσάς: «Οι Έλληνες εν διαστήματι τριών ημερών εφόνευσαν υπέρ τους 5.000 μαχητάς και ηχμαλώτισαν υπέρ τους 7.300 παντός γένους και ηλικίας και εκ των 13.000 εντοπίων και ξένων οίτινες ήτον εις Τρίπολιν, μόλις 1.500 Αλβανοί κατ' έλεος του Κολοκοτρώνη, εσώθησαν, οίτινες συνοδευθέντες υπό τον Πλαπούτα μέχρι της Βοστίτσας, ασφαλώς απεβιβάσθησαν εις την Ρούμελην. Έλληνες εις την περίστασιν ταύτην εφονεύθησαν περί τους 150».⁹ Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές υπολογίζεται ότι θανατώθηκαν 2.000 Εβραίοι και 30.000 Τούρκοι.¹⁰ Κατά τον J.M. Wagstaff τα θύματα υπολογίζονταν «ανάμεσα σε 10.000 και 15.000».¹¹

Η Πελοπόννησος με την Άλωση της Τριπολιτσάς έγινε ελληνική στο μεγαλύτερο μέρος της. Στην περίοδο της Άλωσης τα φρούρια του Ναυπλίου, της Κορώνης, της Μεθώνης και των Πατρών ανήκαν ακόμη στους εχθρούς, αλλά αποτελούσαν απώτερο στόχο, ο οποίος επιτεύχθηκε αργότερα. Το σχέδιο του Κολοκοτρώνη χαρακτηρίστηκε από μεγάλη επιτυχία και αποτέλεσε το στήριγμα της Επανάστασης.

⁹ Ιωάννης Κολοκοτρώνης, *Ελληνικά Υπομνήματα ήτοι Επιστολαί και Διάφορα Έγγραφα αφορώντα την Ελληνικήν Επανάστασιν*, Αθήνα, 1856, σ. 32. Ανακτήθηκε από: <http://editions.academyofathens.gr/epetirides/xmlui/handle/20.500.11855/616>

¹⁰ Κωστής Παπαγιώργης, *Κανέλλος Δεληγιάννης*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2001, σελ. 124 & Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, Τόμος Α', Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 1998, σ. 104.

¹¹ J. M. Wagstaff, *War and Settlement Desertion in the Morea*, (1685-1830), Transactions of the Institute of British Geographers Vol. 3, No. 3, Settlement and Conflict in the Mediterranean World, 1978, σ. 301. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/622158>



Εικόνα 5 ΧΑΡΤΗΣ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΕΥΣΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

1.2.ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Η Τριπολιτσία, που σε πολλά γραπτά, αλλά και προφορικά δεδομένα, εμφανίζεται με ονομασίες, όπως Δροπολιτσία, Δρομπογλίτσα, Τριπολιτζά, Ντροπολιτσία, Ντρομπολιτσία, ήταν μια πόλη που δημιουργήθηκε στα μέσα του 15^{ου} αιώνα. Με την ανάπτυξη της στα τέλη του 17^{ου} αιώνα, γίνεται στα 1768 ένα εξέχον διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο και ταυτόχρονα αποτέλεσε την πρωτεύουσα του τουρκικού στρατού. Η Τριπολιτσία πριν την Άλωση ήταν το σημαντικότερο διοικητικό, στρατιωτικό και οικονομικό κέντρο της περιοχής της Πελοποννήσου, εκείνης της εποχής, το οποίο ασκούσε έλεγχο στις γύρω περιοχές. Προστατευόταν από ένα τείχος ύψους περίπου 4 μέτρων και μήκους 3,5 χιλιομέτρων. Είχε πύργους με διπλές πολεμίστρες, τριάντα κανόνια και στο τείχος αυτό εισέρχονταν από επτά πύλες. Το τείχος, επειδή είχε κτιστεί στη μέση της πεδιάδας, εθεωρούντο από πολλούς ότι ήταν πιο ευάλωτο να πορθηθεί, έναντι άλλων τειχών της περιοχής της Πελοποννήσου. Ήταν φτιαγμένο από πέτρες και αυτό το καθιστούσε τρωτό. Η πολιορκία της Τριπολιτσάς ήταν ιδιαίτερα δύσκολη διότι το τείχος που την περιβάλλε

ήταν ψηλό. Οι Έλληνες δε διέθεταν αρκετά πολεμοφόδια σε αντίθεση με τους Τούρκους, οι οποίοι είχαν δύναμη πυρός. Την δύναμη αυτήν την κατείχαν πλούσιοι Τούρκοι, όπως ο πλούσιος Κιαμήλ- μπέης της Κορίνθου, ο Κεχαγιάμπεης και ο καϊμακάμης Μεχμέτ Σαλήχ. Ένα δύσκολο σημείο προ της αλώσεως ήταν οι επαφές που αναπτύχθηκαν μεταξύ των Ελλήνων και των Τούρκων, αναπτύσσοντας δηλαδή ένα είδος εμπορίου. Το εμπόριο περιλάμβανε κατά κύριο λόγο τρόφιμα και νερό. Όταν οι κινήσεις αυτές περί εμπορίου έγιναν αντιληπτές από τον Κολοκοτρώνη, οι εμπλεκόμενοι απειλήθηκαν με θάνατο αν δε διέκοπταν την κατάσταση αυτή.

Από μαρτυρίες, στην πόλη την εποχή εκείνη καταγράφονταν ότι ζούσαν 13.000 Έλληνες, 7.000 Τούρκοι και 400 Εβραίοι.¹² Ωστόσο, με την ένδειξη ανάγκης για μεγαλύτερο πλήθος στήριξης κατά την Άλωση, κατέφθασαν στην Τριπολιτσά άνθρωποι από ποικίλες περιοχές και ο πληθυσμός αυξήθηκε. Η άλωση της Τριπολιτσάς ήταν μια από τις μεγαλύτερες επιστρατεύσεις των Ελλήνων εναντίον των Τούρκων. Διήρκεσε από τις αρχές Απριλίου μέχρι και το Σεπτέμβριο του 1821.

Η έλευση των ελληνικών στρατευμάτων στην πόλη υπέδειξε την έναρξη μιας κατάστασης άγνωστης για το μέχρι πρότινος παρελθόν. Η μάχη αυτή ήταν για τους εξαγριωμένους Έλληνες μια μάχη ανταπόδοσης των δεινών που είχαν περάσει. Στο μυαλό των επαναστατημένων η Τριπολιτσά ξύπναγε τις άγριες μνήμες σκλαβιάς, με τον πλάτανο των μαρτυρίων και του θανάτου. Ο στρατός που κατέφθασε δεν ήταν παρά λαός εκνευρισμένος και όχι τακτικός στρατός.¹³

Αποτέλεσε το σύμβολο της τουρκικής τυραννίας επί έναν αιώνα. Από εκεί είχαν περάσει πασάδες και είχαν οριστεί και υπογραφτεί διατάγματα θανατικών εκτελέσεων, καταπίεσεων και θηριωδιών. Μ' αυτήν είχαν συνδεθεί οι χειρότερες αναμνήσεις της σκλαβιάς του πελοποννησιακού λαού. Από αυτήν έφευγαν οι άνθρωποι που εισέπρατταν τους φόρους και βάσει αναφορών που έχουν γίνει εκεί υπήρχε και ο πλάτανος του μαρτυρίου, που αποτέλεσε τον τόπο για τον απαγχονισμό χιλιάδων χριστιανών, ως θανατοποινίτες για παραδειγματισμό. Οι σκηνές της Άλωσης με τους Έλληνες να σκαρφαλώνουν στα τείχη, να ανοίγουν τις πύλες και να εισβάλλουν ήταν απείρου θαυμασμού. Έμοιαζαν με τις σκηνές που περιγράφονται

¹² Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, Τόμος Α', Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 1998, σσ. 35-45 .

¹³ Νίκος Γιαννόπουλος, *Οι μάχες των Ελλήνων για την ελευθερία*, Εκδόσεις Historical Quest, Αθήνα, 2016, σσ. 30-78.

στην Κόλαση του Δάντη. Δεν μπορούσαν με τη μανία και το σθένος που τους διακατείχε εκείνη την ώρα να κάνουν διακρίσεις φύλου και ηλικίας. Όλοι ήταν το ίδιο ισάξιοι απέναντι στη σφαγή.

Η σφαγή της Τριπολιτσάς αποτέλεσε έναν τρόπο έκφρασης της αγανάκτησης των όσων πέρασαν οι Έλληνες. Ήταν μια έκφραση οργής του ελληνικού λαού, η οποία πήρε εκδίκηση για όλα όσα είχαν διαδραματιστεί. Από τη δολοφονία του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε', από τις σφαγές της Σμύρνης, της Κωνσταντινούπολης, από τους βιασμούς των γυναικών στην περιοχή του Άργους, από την λεηλασία του Μουσταφάμπεη στις ελληνικές επαρχίες και από τη φονική συμπεριφορά των Τούρκων σε φυλακισμένους αρχιερείς και προκρίτους.

1.3.ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ

Η Άλωση της Τριπολιτσάς και οι σφαγές των Τούρκων, αποτέλεσαν σημείο συζήτησης και μελέτης πολλών αξιόλογων ανθρώπων της εποχής, αλλά και μεταγενέστερων. Έλληνες ιστορικοί, αγωνιστές, ήρωες και απομνημονευματογράφοι έχουν καταπιαστεί με την απυρόβλητου σημασίας μάχη της Τριπολιτσάς. Ο Σπυρίδων Τρικούπης σημειώνει:

Ένας λαός που αποτινάζει πολύχρονο και βαρύ ζυγό, ενεργεί με μεγάλη σκληρότητα κατά των πρώην δυναστών του. Οι οπλοφόροι Έλληνες υπήρξαν ασυγκράτητοι εκείνες τις μέρες επειδή δεν υπήρχε κυβέρνηση, δεν έπαιρναν μισθό, δεν είχαν τρόφιμα και δεν έβλεπαν κάποιο σίγουρο μέλλον. Ακόμα, οι παραβάτες των νόμων δεν τιμωρούνταν, ενώ οι νομοταγείς δεν αμείβονταν. Για τους λόγους αυτούς η ημέρα της άλωσης της Τριπολιτσάς ήταν ημέρα καταστροφών, πυρκαγιών, λεηλασιών και αίματος. Άνδρες, γυναίκες και παιδιά πέθαιναν αδιακρίτως άλλοι από τα χέρια των Ελλήνων, άλλοι πέφτοντας στις φλόγες που τύλιγαν την πόλη και άλλοι συντριβόμενοι κάτω από τις στέγες και τα πατώματα των σπιτιών που κατέρρεαν από τη φωτιά. Η δίψα της εκδίκησης κατέπινε τη φωνή της φύσης. Στους δρόμους, στις πλατείες, σε κάθε σημείο της πόλης δεν ακούγονταν παρά μόνο μαχαιροχτυπήματα, πυροβολισμοί, πάταγοι σπιτιών που κατεδαφίζονταν μέσα στις φλόγες, κραυγές οργής και οδυρμοί θανάτου. Η γη στρώθηκε με πτώματα, οι πεζοί και οι καβαλάρηδες που περνούσαν ήταν αναγκασμένοι να πατάνε πάνω σε νεκρούς και ετοιμοθάνατους. Οι Έλληνες έδειχναν σαν να ήθελαν να εκδικηθούν σε μια μέρα για τα βάσανα τεσσάρων αιώνων. Οι Εβραίοι της Τριπολιτσάς, εξαιτίας της κακής διαγωγής που είχαν δείξει οι ομόθησκοι εναντίον των Χριστιανών στην Κωνσταντινούπολη και σε άλλα μέρη, πέθαναν όλοι δια πυρός και σιδήρου, εκτός από τους ανθρώπους του Χανετ, ο οποίος ήταν γνωστός για την αγαθότητα του. Οι Έλληνες που σκοτώθηκαν στη μάχη, ήταν 200, ενώ οι κάθε ηλικίας Οθωμανοί, Οθωμανίδες και Εβραίοι ξεπερνούσαν τις 10.000. Οι υπόλοιποι αιχμαλωτίστηκαν, εκτός από 40 ενόπλους που κατάφεραν να ξεφύγουν και να πάνε στο Ναύπλιο....¹⁴

Φιλέλληνες, γνωστοί σε διεθνές επίπεδο καταπιάστηκαν με τις μάχες και παρουσίασαν τα δεινά του πολέμου. Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του Φρανσουά Πουκβίλ, ο οποίος θεωρείτο ένας εκ των θεμελιωτών του φιλελληνικού κλίματος στη Δυτική Ευρώπη, περιγράφοντας πως: «Μονάχα αν βάλει κανείς στο νου του τις χειρότερες βιβλικές καταστροφές όπου σφάζανε ακόμη και τα κατοικίδια ζώα, θα έχει μια πιο πιστή εικόνα της σφαγής της Τριπολιτσάς».¹⁵ Ο Τζορτζ Φίνλεϊ, ιστορικός φιλέλληνας, γράφει:

¹⁴ Σπυρίδων Τρικούπης, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Τόμ. Β', Εκδόσεις Λιβάνης, Αθήνα, 1993.

¹⁵ Δημήτρης Καναβαράκης, *Η σφαγή των Τούρκων στην Τρίπολη: Η μαύρη σελίδα του '21 που δεν μάθαμε στο σχολείο*, Έθνος, 2021. Ανακτήθηκε από: <https://www.ethnos.gr/history/article/146826/hsfaghtontoyrkonsthntripolhhmayrghselidatoy21poydenmathamestosxoleio>

Εἰς ὀλίγα λεπτά ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσὶν εἰς τὰ τείχη, ἀναρριχηθέντες πολλαχοῦ καὶ ἤνοιξαν τὰς πύλας. Σκηνὴ μάχης, σφαγῆς καὶ λεηλασίας ἤρχισεν τότε, ἀπαρδειγμάτιστος τῆς διάρκειαν καὶ ωμότητά ἀκόμη καὶ εἰς τὰ χρονικά τοῦ αἱματηροῦ τούτου πολέμου. Ἀνθρώπινα πλάσματα σπανίως δύνανται νὰ ἐκτελέσωσιν τόσας πράξεις σκληρότητας ἐπὶ ἴσου ἀριθμοῦ ὁμοίων του, ὅσαι ἐτελέσθησαν ὑπὸ τῶν πορθητῶν τῆς ἡμέρας ἐκείνης (23/9/1821). Πρὶν οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ δυνήθωσι νὰ εἰσέλθωσι εἰς τὴν θέσιν, ὅλη ἡ πόλις ἦτο σκηνὴ ἀναρχίας καὶ ἡ κακοπραγία τῶν τοὺς εἶχε καταστήσει ἀνίκανους πρὸς ἐπανορθώσιν τῆς τάξεως ἢ πρὸς ἀναχαίτισιν τῶν διαβολίων παθῶν τὰ ὁποῖα ἡ ἰδία ἡ φιλαργυρία καὶ τὰ ἐπαίσχυντα καμώματα εἶχαν διαγείρει εἰς τὰ στερνὰ τῶν ὁπαδῶν τῶν...

Ἀκόμη, ὁ Φίνλεϊ σχολιάζει τὴν εἰκόνα πού ἀντίκρουσε περνώντας ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ δυο χρόνια ἀργότερα ἀντικρύζοντας σωρούς ἀπὸ ἄταφα κόκκαλα καὶ λέγοντας πὼς ἦταν: «ἡμαυρωμένα ἀπὸ τὰ βροχὰς τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ θέρους τοὺς καύσωνας».¹⁶

Ὁ Ἕλληνας ἱστορικό Ἰωάννης Φιλήμων περιγράφει τὴν σφαγὴ χαρακτηριστικά, λέγοντας ὅτι:

Γυναῖκες ὧν ἡ λευκότης διεφιλονεῖ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν χιόνα, νεανίδες, ὧν οὐδ' ὁ θάνατος κατεμάρανε τὴν χιόνα, βρέφη, τὰ μὲν χειραπτάζοντα τοὺς μαστοὺς καὶ βαβάζοντα, τὰ δὲ τὸ στόμα ἔχοντα ἐπὶ μαστοῦ αἰμοφύρτου, νέοι, γέροντες, ἄντρες, ἀνάμικτοι κατέκειντο θέαμα βαρυπενθές... Ἰδίως δὲ ἡ ἐκ τῆς πύλης τῶν Καλαβρύτων μέχρι τοῦ σατραπείου λεωφόρος ἀπὸ λιθοστρώτου μετεσχηματίσθη, ἵν' εἰπώμεν, εἰς πτωματοστρωτον, καὶ οὐθ' ὁ πεζός, οὐθ' ὁ ἵππος ἐπάτει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ ἐπὶ πτωμάτων...¹⁷

Εἰς τοῦ σημαντικὴ γιὰ τὴν μάχη τῆς Τριπολιτσᾶς εἶναι ἡ ἀναφορὰ τοῦ Περικλῆ Θεοχάρη γιὰ τὴ σημασία τῆς νίκης στὸ ἠθικὸ τῶν ἐπαναστατημένων. Χαρακτηριστικά ἀναφέρει:

ἡ πτώσις τῆς Τριπολιτσᾶς, μετὰ ἀπὸ ἐξάμηνον πολιορκίαν, ὑπῆρξε ἀποφασιστικὴ γιὰ τὴν ἐδραίωσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἀγώνος... δημιουργοῦσε αὐτοπεποίθησιν στοὺς αγωνιστὰς, πού τώρα μποροῦσαν ευκολώτερα νὰ κτυπήσουν τὰ ἄλλα φρούρια, ὅσα βρίσκονταν ἀκόμη στα χέρια τῶν Τούρκων, καὶ ἀνέβαζε τὸ ἠθικὸ τοὺς, καθὼς εἶχε πια ἐξουδετερωθῇ ἡ κυριότερα ἐστία τῆς τουρκικῆς ἀντιστάσεως. Με τὰ λαφύρα ἐξ ἄλλου, στα ὁποῖα περιλαμβάνονταν 11.000 ὅπλα, μπόρεσαν ἀ οπλισθοῦν πολλοὶ αγωνισταί...¹⁸

¹⁶ Γεώργιος Φίνλεϊ, *Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, Τόμ. Α', Μτφρ. Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Επιμ. Ἀγγελος Μαντάς, Ἰδρυμα τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, Αθήνα, 2008.

¹⁷ Ἰωάννης Φιλήμων, *Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως/ παρὰ τοῦ Ἰωάννου Φιλήμονος*, Ἐκδόσεις Καρυοφύλλη, Αθήνα, 1859. Ἀνακτήθηκε ἀπὸ: https://anemi.lib.uoc.gr/php/pdf_pager.php?filename=%2Fvar%2Fwww%2Fanemi-portal%2Fmetadata%2F5%2F4%2F9%2Fattached-metadata-02-0000171%2F76400_02.pdf&rec=%2Fmetadata%2F5%2F4%2F9%2Fmetadata-02-0000171.tkl&do=76400_02.pdf&width=368&height=609&pagestart=1&maxpage=457&lang=en&pageno=17&pagenotop=17&pagenobottom=1

¹⁸ Περικλῆς Θεοχάρης, *Τὸ χρονικὸν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Πελοπόννησο*, Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Τομ. 70, Τεύχ. 2, Αθήνα, 1995, σ. 196.

Η απελευθέρωση της Τριπολιτσάς συνεπάγεται για το ελληνικό έθνος μια μάχη καλής φήμης διεθνώς, χάρη στις ηρωικές πράξεις που επιτεύχθηκαν. Για τον λόγο αυτό και για να τονιστεί η σημασία της τιμάται και γιορτάζεται κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή μετά τις 23 Σεπτεμβρίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ ΑΠΟ ΙΤΑΛΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

Η κοινή ρότα και οι κοινοί στόχοι περί ανεξαρτησίας και απελευθέρωσης από τον έκαστο δυνάστη των δύο χωρών, της Ελλάδας και της Ιταλίας, οδήγησε αυτές τις δύο χώρες σε έντονη επαφή και πολλές φορές σε ταύτιση των ιδεών των. Η Ελλάδα προσπαθούσε να ελευθερωθεί από τον τουρκικό ζυγό και να ενοποιηθεί, και η Ιταλία ήταν και αυτή κατακερματισμένη σε κρατίδια χωρίς ενιαία πολιτική, η οποία όφειλε να αντιμετωπίσει τους καρμπονάρους και άλλες συναφή ομάδες που δρούσαν την εποχή αυτή και δεν συνέβαλλαν στην ενότητα του κράτους. Η βαθιά απογοήτευση των απελευθερωτικών κινημάτων (Moti pre-risorgimentali) στο Βασίλειο της Napoli στο Piemonte, αποτέλεσε γεγονός που δυσαρέστησε τόσο το κράτος, όσο και τον λαό. Η Ιταλία διεκδικούσε συντάγματα τα οποία ώθησαν το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού σε εξέγερση κατά της Αυστρίας, ερχόμενη αντιμέτωπη με το λομβαρδογενετικό βασίλειο. Οι δύο χώρες, Ελλάδα και Ιταλία, προσπαθούσαν με κάθε κόστος να απελευθερωθούν και ελεύθερες πια να διεκδικήσουν αυτά που τους άρμοζαν. Παρά την γεωγραφική τους γειτνίαση και τη συχνή επικοινωνία, οι δύο χώρες είχαν πολλά κοινά εν γένει και επεδίωκαν τα ίδια αποκτήματα, όπως προαναφέρθηκε. Είχαν τα ίδια πιστεύω, τους ίδιους προβληματισμούς και τα ίδια μελλοντικά σχέδια για τη δημιουργία ανεξάρτητων κρατών. Η πολιτική κατάσταση της χώρας της Ιταλίας και η ανάγκη της για την προβολή της «Ιταλικότητας» της (italianità), αποτέλεσε κυρίαρχο παράγοντα για την φιλικά και υποστηρικτικά διακείμενη στάση της προς την Ελλάδα.¹⁹

Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήθηκε από την πλευρά της Ιταλίας ένα έντονο φιλελληνικό αίσθημα, το οποίο εμφανίστηκε από Ιταλούς Φιλέλληνες μέσω γραπτών κειμένων, άρθρων, δοκιμίων και κυρίως ποιημάτων, καθώς και με την στενή και συχνή επικοινωνία με Έλληνες λόγιους. Ωστόσο, πολλοί Ιταλοί χάρη στην ελληνική καταγωγή τους, είτε από την μητέρα, είτε από τον πατέρα τους ήθελαν να κρατήσουν και να στηρίζουν την επικοινωνία με την Ελλάδα γι' αυτόν ακόμη τον λόγο. Ήθελαν

¹⁹ Ιωάννης Τσόλκας, *Ελλάδα -Ιταλία: Διαπολιτισμικές Προσεγγίσεις – Grecia- Italia: Dialoghi fra due culture*, Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπος της στην Ιταλική Λογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα, Κύκλοι Ομιλιών 2012, Αθήνα, 2013.

να διατηρήσουν την εξ ημίσειας ελληνική τους καταγωγή και να βοηθήσουν όπως ήταν εφικτό από τον καθένα την πατρίδα Ελλάδα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Ugo Foscolo, ο οποίος γεννήθηκε στη Ζάκυνθο από μητέρα Ελληνίδα και πατέρα Ιταλό. Η Ελλάδα αποτέλεσε για τους Ιταλούς μια δεύτερη πατρίδα, που την νοιάζονταν και ταυτίζονταν με τα δεινά της, ανεξαρτήτως από το αν είχαν καταγωγή απ' αυτήν. Επεδίωκαν να έχουν επαφές με τους Έλληνες, οι οποίες δεν ήταν επιφανειακές, αλλά βαθύτερες. Τους χρησιμοποιούσαν με αναφορές τους και πολλές φορές έκαναν πρωταγωνιστές στα έργα τους Έλληνες μαχητές και επιφανείς ανθρώπους. Αυτό σήμαινε μια στήριξη για τους Έλληνες από έναν έτερο λαό, που τους έδινε κουράγιο και δύναμη και τον ένιωθαν δίπλα τους. Ένιωθαν δεσμούς εξ αίματος με την Ελλάδα και ήθελαν να γίνουν υποστηρικτές και συνοδοιπόροι στο ιδανικό της ελευθερίας που οι ίδιοι δεν κατάφεραν να πετύχουν.²⁰ Χαρακτηριστικά έργα εξεχόντων λογοτεχνών που κάνουν εγκωμιαστική μνεία στην Ελλάδα από τον τίτλο τους ακόμη ήταν: του Giovanni Berchet το *I profughi di Parga*²¹ (οι Πρόσφυγες της Πάργας), του Antonio Mezzanotte το *Fasti della Grecia nel XIX sec.*²² (Ένδοξα κατορθώματα της Ελλάδας στον 19^ο αιώνα), του Angelo Brofferio το *Scene elleniche di Angelo Brofferio*²³ (Ελληνικές σκηνές του Angelo Brofferio), του Eduardo Fusco το *Il salmista Suliotta*²⁴ (Ο Ψαλμωδός του Σουλίου), του Giuseppe Regaldi το *Un cranio di Missolungi*²⁵ (Ένα κρανίο από το Μεσολόγγι) και άλλοι. Ωστόσο, υπήρχαν και έργα που δεν «πρόδιδαν» τη μνεία τους για την Ελλάδα από τον τίτλο τους, καθώς δεν περιείχαν ένα στοιχείο ελληνικό σ' αυτόν, αλλά στο κείμενο υπήρχαν

²⁰ Συλλογικό Έργο, *Η συμβολή των Ιταλών στην Ελληνική Επανάσταση- Προετοιμάζοντας την Ιταλική Παλιγγενεσία 1821-1832*, ETP BOOKS, 2022, σ. 645.

²¹ Giovanni Berchet, *Le fantasie ed i profughi di Parga*, Presso Giovanni Resnati Libraio, Roma, 1972. Ανακτήθηκε από: https://books.google.gr/books?id=57AFGNLZPUgC&printsec=frontcover&source=gbs_atb&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

²² Antonio Mezzanotte, *Fasti della Grecia nel 19. secolo poesie liriche del professore Ant. Mezzanotte*, Tip. Di N. Capurro e Comp., Pisa, 1832. Ανακτήθηκε από: https://archive.org/details/bub_gb_ZhaAKG8fQRUC/mode/2up

²³ Angelo Brofferio, *Scene elleniche antica e nuova Grecia di Angelo Brofferio*, Stab. Tip. Fontana, Torino, 1844. Ανακτήθηκε από: https://archive.org/details/bub_gb_9PiFI2bRZy8C

²⁴ Eduardo Fusco, *Il salmista Suliotta per Eduardo Fusco*, Tipografia di F. Carabani e C. Vafa, Atene, 1850. Ανακτήθηκε από: <https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/b/e/a/metadata-1477375476-820558-15316.tkl>

²⁵ Giuseppe Regaldi, *Canti e prose*, Tipografia scolastica di Sebastiano Franco e Figli, Torino, 1862. Ανακτήθηκε από: https://books.google.gr/books?id=kAAuAAAAYAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

αναφορές, όπως στο *Lettere a Maria*²⁶ (Γράμματα στη Μαρία) του Aleardo Gaetano Maria Aleardi, στο οποίο αναφέρεται ο Σωκράτης, ο Μπότσαρης κ.α., στο *Delle speranze d' Italia*²⁷ (Ελπίδες της Ιταλίας) του Cesare Balbo στο οποίο κάνει νύξεις για την Ελλάδα ως ένα παράδειγμα για την Ιταλία, το *L'asino*²⁸ (Ο γαίδαρος) του Francesco Domenico Guerrazzi, στον οποίο παρουσιάζει εντυπωσιακά την Ελλάδα, και άλλα έργα.

Η Ελλάδα με τις ξακουστές περιοχές της, το Σούλι, το Μεσολόγγι, τα Ψαρά, τη Χίο και την Τριπολιτσά έγινε ο καμβάς που ξεδιπλώθηκαν ιστορίες, δεινά και καταστάσεις των Ιταλών λογίων. Μέσω αυτών αναδείχθηκε η στήριξη στο πλευρό των Ελλήνων από τους Ιταλούς και το κύμα του ιταλικού Φιλελληνισμού έγινε εντονότερο, ιδίως από τον 19^ο αιώνα και έπειτα.²⁹ Το φιλελληνικό κύμα δεν έμεινε μόνο στην Ιταλία, αλλά και σ' άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η ιταλική λογοτεχνία εμποτίζεται από την ελληνική δράση. Καθίσταται σαφές πως οι Ιταλοί λόγιοι εκφράστηκαν και εξωτερίκευσαν αυτά που και οι ίδιοι βίωναν την ίδια περίοδο και με την πλήρη ταύτιση με την Ελλάδα κατάφεραν να αντιληφθούν και οι ίδιοι καλύτερα τα αισθήματα τους και αυτά που επεδίωκαν. Η στενή σχέση με την Ελλάδα τους έκανε να καταλάβουν καλύτερα τους ίδιους. Τους έκανε να έρθουν αντιμέτωποι με τους άλλους λαούς, να αντιληφθούν τα προβλήματα αυτών και με την εστίαση στα δεινά αυτών, να δουν και να εξηγήσουν καλύτερα τη δική τους θέση.

Οι Ιταλοί που έγραψαν για την Ελλάδα ξεπερνούν τους εκατό.³⁰ Ορισμένοι από αυτούς είναι οι: Luigi Mercantini, Angelo Brofferio, Dante Gabriel Rossetti, Antonio Mezzanotte, Giuseppe Pecchio, Giacomo Leopardi, Ugo Foscolo, Pietro Giannone, Eduardo Fusco και άλλοι. Ωστόσο, η επιρροή ήταν αμφίδρομη, καθώς η ελληνική λογοτεχνική παραγωγή έχει επηρεαστεί αντίστοιχα από την ιταλική λογοτεχνία, με πολλές μεταφράσεις ιταλικών λογοτεχνικών έργων στα ελληνικά.

²⁶ Aleardo Aleardi, *Canti*, G. Barbera, Firenze, 1864. Ανακτήθηκε από: https://archive.org/details/bub_gb_2dfpqBxe5IIC

²⁷ Cesare Balbo, *Delle speranze d' Italia*, Tipografia Elvetica, 1844. Ανακτήθηκε από: <https://archive.org/details/dellesperanzedit00balbuoft/page/n5/mode/2up?ref=ol&view=theater>

²⁸ Francesco Domenico Guerrazzi, *L' asino*, Presso L' Editore G. Scorza, Strada Casimirro n. 23-24, 1860. Ανακτήθηκε από: https://books.google.com.au/books?id=xBU8AQAAAMAJ&printsec=frontcover&source=gbs_book_other_versions_r&cad=4#v=onepage&q&f=false

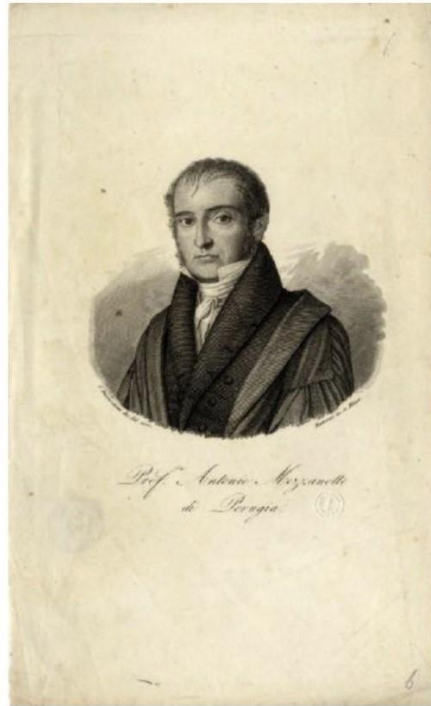
²⁹ Φοίβος Γκικόπουλος & Γιάννης Τσόλκας, *Ο ιταλικός φιλελληνισμός*, Η Αυγή, 2021. Ανακτήθηκε από: https://www.avgi.gr/enttheta/anagnoseis/393477_o-italikos-filellinismos

³⁰ Φοίβος Γκικόπουλος & Γιάννης Τσόλκας, *Ο ιταλικός φιλελληνισμός*, ό.π.

Ο ελληνικός ηρωισμός επιδρά στην Ιταλική Λογοτεχνία περί το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι η «εξουσία» αυτή σταματά.³¹ Αυτόν τον αιώνα εμφανίζονται στα γραπτά των λογίων και των πνευματικών ελληνικά ιστορικά γεγονότα μεγάλης εμβέλειας, όπως: η σφαγή της Χίου, η έξοδος του Μεσολογγίου, οι αγώνες του Σουλίου, η άλωση της Τριπολιτσάς συνδυασμένα και εμπλουτισμένα με μορφές Ελλήνων ηρώων όπως: ο Μπότσαρης, ο Κανάρης, ο Ρήγας Βελεστινλής και άλλοι. Ο συνδυασμός αυτός του ελληνικού ιστορικού υποβάθρου με τις ελληνικές ιστορικές μορφές – προσωπικότητες και στιγμές απεικόνιζε και μεν την ελληνική πραγματικότητα, εξωτερικεύοντας δε το γενικότερο ιταλικό αίσθημα.

Συγκεκριμένα, η άλωση της Τριπολιτσάς, ένα ιστορικό γεγονός για την Ελλάδα μεγάλης στρατηγικής σημασίας αποδόθηκε και στην Ιταλική Γραμματεία με μεγάλο ενδιαφέρον. Συγγραφείς όπως οι: Antonio Mezzanotte, Giuseppe Pecchio, Massimo D' Azeglio, Angelo Brofferio, αλλά και άλλοι, εκπροσωπώντας διάφορα ρεύματα της εποχής τους, όπως το ρεύμα του Ρομαντισμού και του Κλασικισμού κατά κύριο λόγο, απεικόνισαν με περιγραφές εντυπωσιακές τόσο την περιοχή της Τριπολιτσάς, όσο και το ιστορικό γεγονός της Αλώσεως. Οι αναφορές στην Τριπολιτσά ήταν εκτενείς, δημιουργώντας στον αναγνώστη μια ολοκληρωμένη εικόνα της τότε εποχής. Επιπλέον, αναλύονται και τα ιστορικά γεγονότα που διαδραματίζονταν την εποχή εκείνη μπαίνοντας ακόμη και στις μύχιες σκέψεις των Ελλήνων. Παρακάτω παρουσιάζονται και αναλύονται οι συγγραφείς και τα έργα τους ώστε μέσω αυτών να υπάρξει αναλυτική προσέγγιση της Τριπολιτσάς, της άλωσης της και της ιστορίας.

³¹ Ιωάννης Τσόλκας, *Αφιέρωμα: Ο σαρωτικός φιλελληνισμός της Ιταλικής Λογοτεχνίας και η Επανάσταση του 1821*, Spotlight Post The Voice in a Changing World.
Ανακτήθηκε από: <https://spotlightpost.com/index.php/afieroma-o-sarotikos-filellnismos/>



Εικόνα 6 ANTONIO MEZZANOTTE

2.1. ANTONIO MEZZANOTTE ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ

Ο Antonio Mezzanotte γεννήθηκε στις 15 Μαΐου 1786 στην Perugia.³² Η φήμη του για τις μεταφράσεις των Ελλήνων κλασικών όπως του Πίνδαρου, του Ευριπίδη και άλλων εξεχόντων ήταν ευρέως διαδεδομένη. Αυτό αποτέλεσε και την αρχή για την δημιουργία στενών σχέσεων με την Ελλάδα. Υπήρξε καθηγητής ελληνικών γραμμάτων στο Πανεπιστήμιο της Perugia και στενός φίλος του ποιητή Vincenzo Monti, ο οποίος υπήρξε μεταφραστής του Ομήρου. Οι επιρροές από αυτόν για την ελληνική ποίηση, αλλά και οι υποστηρικτικές θέσεις του Mezzanotte για την Ελλάδα τον έφεραν πολύ κοντά σ' αυτήν. Πολλές φορές, ο Mezzanotte συνέγραφε ποιήματα με στίχους θρησκευτικού περιεχομένου, τα οποία έδιναν την εντύπωση ενός κηρύγματος. Αντιπροσωπευτικό έργο είναι η *Τελική Κρίση του Μιχαήλ Αγγέλου*. Τα έργα του στο σύνολο τους είχαν ποικίλες θεματικές ενότητες, όπως γάμους, όρκους, γιορτές και άλλα.³³ Είχε έντονη αποστροφή στον ρομαντισμό και υποστήριζε την

³² Valerio Corvisieri, «Antonio Mezzanotte», Dizionario Biografico degli Italiani, Treccani, 2010. Ανακτήθηκε από: https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-mezzanotte_%28Dizionario-Biografico%29/

³³ Valerio Corvisieri, «Antonio Mezzanotte», ό.π.

ανανέωση της Αρκαδίας, τασσόμενος υπέρ του ρεύματος του κλασικισμού. Παντρεύτηκε την Anna Lucatelli και απέκτησε μαζί της τέσσερα παιδιά. Απεβίωσε στις 10 Σεπτεμβρίου 1857 στην Perugia.³⁴



Εικόνα 7 Antonio Mezzanotte- *Fasti della Grecia nel 19o secolo poesie liriche del professore Antonio Mezzanotte*

Παρά την πληθώρα των έργων του, ο Antonio Mezzanotte στο έργο του με τίτλο *Fasti della Grecia nel 19° Secolo poesie liriche del professore Antonio Mezzanotte*, ένα έργο εξ ολοκλήρου αφιερωμένο στην Ελλάδα, υπάρχουν σημαντικές αναφορές στην περιοχή της Τριπολιτσάς. Το έργο αυτό περιγράφει τα κατορθώματα της Ελλάδας, δίνοντας έμφαση στο θρησκευτικό κατά κύριο λόγο στοιχείο, τιμώντας τον θρησκευτικό αγώνα των χριστιανών έναντι των απίστων. Ο Mezzanotte είχε έναν ιδιαίτερο τρόπο να περιγράφει και να εκφράζεται μέσω της θρησκείας, καθώς γι' αυτόν κατείχε σημαντική θέση στην ανθρώπινη ύπαρξη. Αυτό επιβεβαιώνεται στο σημείο όπου αναφέρει ότι:

³⁴ Valerio Corvisieri , «Antonio Mezzanotte», ό.π.

«Αν είσαι Θεός, εκδίκησε την προσβεβλημένη θεότητα σου, Χριστέ, και η δύναμη σου αποκαλύπτεται.»³⁵

Στο σημείο αυτό παροτρύνει τον Θεό να πάρει μέρος στον αγώνα αυτόν και να επικαλεστεί την θεότητα του. Σκοπός αυτής της πρόκλησης είναι να αναδειχθεί η δύναμη του και να αποκαλυφθεί σε όλους. Αυτή η αποκάλυψη θα ωθήσει στην εξομάλυνση του αγώνα και στην ανάδειξη υπεροχής του Θεού έναντι των απίστων.

Στην Τριπολιτσά, συγκεκριμένες αναφορές γίνονται τόσο στην αρχή των ποιημάτων, όσο και στις ιστορικές σημειώσεις, ώστε να εισαγάγει τον αναγνώστη στο ιστορικό πλαίσιο και τόπο διεξαγωγής των ποιημάτων του. Τα εισαγωγικά σημειώματά του κάνουν εκτεταμένη αναφορά στην Τριπολιτσά, με ιστορικές επισημάνσεις και περιγραφές της τότε επικρατούσας κατάστασης και όχι με μια απλή αναφορά του ονόματος της πόλης.³⁶ Επισημαίνει ιστορικά ότι:

Από τον Πέτρο Μαυρομιχάλη, που οδήγησε τους Σπαρτιάτες, και από τον Κολοκοτρώνη, ακολουθούμενο από τους Αρκάδες, η Τριπολιτσά είχε πολύ πριν περικυκλωθεί από την πολιορκία: στη συνέχεια άλλοι Έλληνες καπετάνιοι και κάποιοι Φιλέλληνες ξένοι αξιωματικοί ήρθαν για να εμποδίσουν την κατάσταση: η τουρκική φρουρά αυξήθηκε στους 14 χιλιάδες άνδρες, εκ των οποίων ήταν χιλιάδες ιππείς: ο ελληνικός στρατός είχε περίπου οκτώ χιλιάδες άνδρες. Ο κλοιός έσφιγγε όλο και περισσότερο τις τελευταίες μέρες. Στο μεταξύ, οι άλλοι Έλληνες ξένοι καπετάνιοι, που προορίζονταν αλλού, για άλλες επιχειρήσεις, έχοντας εγκαταλείψει την Τριπολιτσά, παρέμειναν με τον Κολοκοτρώνη και τον Μαυρομιχάλη, στους οποίους δόθηκε τελικά η τιμή να εισβάλλουν στην πολιορκημένη πόλη...³⁷

Η ιστορική περιγραφή του Antonio Mezzanotte είναι αναλυτική και ενδιαφέρουσα. Ο Mezzanotte αναφέρει στο έργο του την Τριπολιτσά με την λέξη «Tripolitza». Στο βιβλίο του αυτό υπάρχει επιπλέον ένα ποίημα με τίτλο *La Conquista di Tripolitza*³⁸ (η Κατάληψη της Τριπολιτσάς) το οποίο υμνεί την σημαντική θέση που κατείχε αυτό το γεγονός στην ιστορία. Συγκεκριμένα αναφέρει:

Από κλάματα, κραυγές και στεναγμούς θανάτου

Μισώ την έρημη γη να ηχεί,

Ενώ η ελληνική ελευθερία

Επιτέλους περπάτησε δυνατά ανάμεσα στα ερείπια του...³⁹

³⁵ Antonio Mezzanotte, *Fasti della Grecia nel 19° Secolo poesie liriche del professore Ant. Mezzanotte*, Tip. Di N. Capurro e Comp., Pisa ,1832, VI, σ. 5. Ανακτήθηκε από: https://archive.org/details/bub_gb_ZhaAKG8fQRUC/mode/2up

³⁶ Antonio Mezzanotte, ό.π., σ. 64.

³⁷ Antonio Mezzanotte, ό.α.π.

³⁸ Antonio Mezzanotte, ό.π., σ. 66.

³⁹ Antonio Mezzanotte, ό.π., σ.5.

Οι στίχοι αυτοί του ποιήματος διατυμπανίζουν ότι η ελληνική ελευθερία κατάφερε να στυλωθεί ανάμεσα στα ερείπια. Το γεγονός αυτό, της Τριπολιτσάς, αποτέλεσε σημαντικό γεγονός τόσο της Ελλάδας, όσο και των γειτονικών χωρών. Είχε πρωτοφανή εμβέλεια και ευρύτερη ενασχόληση με το αντικείμενο, δηλαδή τη θεματική της Τριπολιτσάς και την παρουσίασε με τεράστιο ενδιαφέρον. Ως επεξηγηματική φράση, κάτω από τον τίτλο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την «Capitale del Peloponneso», δείχνοντας στον αναγνώστη τη θέση της Τριπολιτσάς ως πρωτεύουσα, ως το κέντρο δηλαδή της Πελοποννήσου. Επιπλέον, αναφέρει χαρακτηριστικά γι' αυτήν το ακόλουθο χωρίο:

Δες τις αποτρόπαιες υπερβολές και της φρικτής
βλασφημίας άκουσε τον ακάθαρτο ήχο του Κυρίου
Με τον υπαινιγμό έγνεψε καταφατικά, τότε αφαιρώντας
του θυμού το βάζο, ένα υπερκόσμιο μήνυμα
Στην νικημένη πόλη (Τριπολιτσά) κατέβηκε τρομερά
Η σκληρή κυβέρνηση των Οθωμανών:
Και ναι, για τους Έλληνες που έχουν αφαιρεθεί από τη δουλεία,
Από το μεγάλο Όνομα του, ο Θεός τιμώρησε την αγανάκτηση...⁴⁰

Στους προαναφερθέντες στίχους ο Mezzanotte παροτρύνει τον αναγνώστη-θεατή να έρθει αντιμέτωπος, να δει και να ακούσει το φρικτό γεγονός που διεξήχθη. Να το προσεγγίσει και να το βιώσει και αυτός, με αποτέλεσμα να μπορέσει εν τέλει να αντιληφθεί τι πέρασαν οι άνθρωποι εκεί. Η σκληρή τυραννία των Οθωμανών κατατρόπωσε τα πάντα, υποδούλωσε τους Έλληνες, αλλά ο Θεός τιμώρησε την αγανάκτηση. Επήλθε η θεία δίκη, όταν έγινε αντιληπτή η αδικία. Η νικημένη πόλη, η Τριπολιτσά ελευθερώθηκε από τον οθωμανικό ζυγό και συμπορεύεται με τον Θεό, που είναι προστάτης και βοηθός της. Η αντίδραση και η αντιμετώπιση των Οθωμανών από τους Έλληνες ήταν σκληρή και βάνανυση και ήρθε ως ανταπόδοση σ' αυτά που οι ίδιοι βίωσαν από τους Οθωμανούς. Ο τρόπος που περιγράφει ο Mezzanotte τα γεγονότα στο σύνολό τους είναι άξιος θαυμασμού, διότι καταφέρνει να δείξει την αγάπη του για την Ελλάδα, συσχετίζοντας και την τεράστια αγάπη του για τη θρησκεία. Η θρησκεία είναι γι' αυτόν εξιλεωτική, δίνει την τιμωρία όταν και όπου πρέπει.

⁴⁰ Antonio Mezzanotte, ό.π., σ.70.

2.2. GIOSUE CARDUCCI ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ



Εικόνα 8 Giosuè Alessandro Giuseppe Carducci

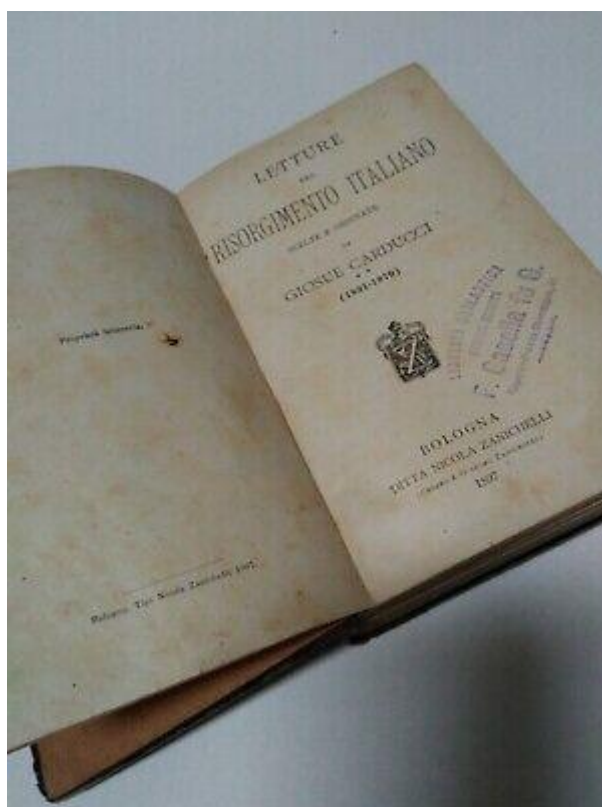
Ο Giosuè Alessandro Giuseppe Carducci υπήρξε και αυτός ένας συγγραφέας με αναφορές στην περιοχή της Ελλάδας και της Τριπολιτσάς. Ο Giosuè Alessandro Giuseppe Carducci γεννήθηκε στις 27 Ιουλίου 1835 στο Valdicastello και απεβίωσε στις 16 Φεβρουαρίου 1907 στη Bologna.⁴¹ Ήταν Ιταλός ποιητής, κριτικός λογοτεχνίας, συγγραφέας και δάσκαλος. Αναγνωρίστηκε ως «ο επίσημος εθνικός ποιητής της σύγχρονης Ιταλίας». Επηρεάστηκε από τους κλασικούς Ιταλούς της εποχής του και ξεκίνησε να γράφει από παιδί. Οι δύο πρώτες του ποιητικές συλλογές ήταν οι *Rime*, *Ωδές* και *Levia Gravia*, Ελαφρά και Σοβαρά.⁴² Ήταν ο πρώτος Ιταλός που κέρδισε το Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1906.⁴³ Παντρεύτηκε την Elvira Menicucci

⁴¹ Mario Scotti, «Giosuè Carducci», *Dizionario Biografico degli Italiani*, Treccani, 1977. Ανακτήθηκε από: <https://www.treccani.it/enciclopedia/giosue-carducci/>

⁴² Giosuè Carducci. Ανακτήθηκε από: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1906/carducci/biographical/>

⁴³ Giosuè Carducci, ό.α.π.

και απέκτησε μαζί της τέσσερα παιδιά.⁴⁴ Είχε καταπιαστεί με πολλά θέματα που αφορούσαν τον πατριωτισμό, το ερωτικό πάθος, τις οικογενειακές ιστορίες, τις καταστροφές, τις δόξες και τις ελπίδες της πατρίδας.⁴⁵ Η αγάπη του για την πατρίδα και το έντονο αίσθημα του πατριωτισμού που του μεταβίβασε η μητέρα του είναι εμφανή στοιχεία της συγγραφής του.⁴⁶ Ήταν άθεος και η πεποίθηση του αυτή φαίνεται στα έργα του, όπως το *Odi barbare, Ωδές βαρβάρων*.⁴⁷



Εικόνα 9 *Letture del risorgimento italiano, scelte e ordinate da Giosuè Carducci*

Το έργο του με τίτλο *Letture del risorgimento italiano, scelte e ordinate da Giosue Carducci*,⁴⁸ αποτελεί ένα συμφυρμό επιστολών, αποσπασμάτων και

⁴⁴ Mario Scotti, «Giosue Carducci», ό.π.

⁴⁵ Guido Mazzoni, «Giosuè Carducci», Enciclopedia Italiana, Treccani, 1930. Ανακτήθηκε από: https://www.treccani.it/enciclopedia/giosue-carducci_%28Enciclopedia-Italiana%29/

⁴⁶ Giosuè Carducci, Enciclopedia on line, Treccani, Ανακτήθηκε από: <https://www.treccani.it/enciclopedia/giosue-carducci/>

⁴⁷ Giosuè Carducci, ό.π.

⁴⁸ Giosuè Carducci, *Letture del risorgimento italiano, scelte e ordinate da Giosuè Carducci* (1719-1870), N. Zanichelli, Bologna, 1896. Ανακτήθηκε από: <https://archive.org/details/letturedelrisor00cardgoog/page/n6/mode/2up?ref=ol&view=theater>

παραθεμάτων διαφόρων πολιτικών, αρχηγών, μαχητών και άλλων σημαντικών προσώπων της εποχής εκείνης, όπου δρούσαν στην Ελλάδα και την Ιταλία. Παραθέτοντας αυτούσιες επιστολές και αποσπάσματα παρουσιάζει στον αναγνώστη το πρωτότυπο κείμενο και του δίνει την δυνατότητα να κρίνει μόνος του και να αποκτήσει πλήρη εικόνα του πώς έβλεπαν και πώς δρούσαν οι άνθρωποι της εποχής εκείνης την κατάσταση της χώρας τους. Με το έργο του αυτό, έχει ως στόχο να διασώσει γεγονότα ιστορικά- πολιτικά, σημαντικά και καθοριστικά για το Risorgimento της Ιταλίας και κατόπιν να τα συνδυάσει με γεγονότα και καταστάσεις που έλαβαν χώρα στην ευρύτερη σύγχρονη περιοχή και στην Ευρώπη, εναρμονίζοντας τα γεγονότα αυτά ως μέρος της δικής του ηθικής και πνευματικής αυτοβιογραφίας. Καταφέρνει να παρουσιάσει διεξοδικά τα γεγονότα διαφόρων επιστολών μεταξύ των εξεχόντων της εποχής, ένας εκ των οποίων ήταν και ο Giacinto Collegno. Παραθέτοντας αποσπάσματα από το Ημερολόγιο του Giacinto Collegno και αποσπάσματα από τις επιστολές που είχε γράψει ο ίδιος, κάνει τον αναγνώστη να έχει την εντύπωση ότι ο Carducci, παρόλο που συγκεντρώνει τις επιστολές αυτές, ήταν παρών, κάπου «κρυμμένος» πίσω από τα γεγονότα που περιγράφει. Ο συνδυασμός των γεγονότων της πατρίδας του με γεγονότα που έχουν διεξαχθεί σ' άλλα μέρη, αλλά με την ίδια αξία, συμβάλλει στην παρουσίαση μιας ολοκληρωμένης εικόνας της εποχής και στην ανάδειξη της βαρύτητας των γεγονότων. Τα γεγονότα αυτά ανεξαρτήτως περιοχής και εποχής συγκλόνισαν το μεγαλύτερο μέρος του κόσμου και δημιούργησαν, όπως ήταν φυσικό, μια εν δυνάμει σύγκριση μεταξύ των χωρών και της βαρύτητας- σημασίας του ενός γεγονότος έναντι του άλλου. Στις αναφορές του για την Ελλάδα μέσω των επιστολών, μνημονεύει τη σημασία της Τριπολιτσάς εξιστορώντας τον τρόπο έδρασαν στο Ναβαρίνο και την Τριπολιτσά οι μαχητές της εποχής, όπως ο Collegno.⁴⁹ Συγκεκριμένα παραθέτει μια περιγραφική αφήγηση του Giacinto Collegno, εξιστορώντας ότι:

Στην Τριπολιτσά έφτασε στο αρχηγείο του και όταν ο στρατός που προοριζόταν για την πολιορκία της Πάτρας πήγε να βοηθήσει το Ναβαρίνο, ακολούθησε τον πρόεδρο στο Λεοντάρι. Από εκεί ο πρίγκιπας Μαυροκορδάτος συνέχισε να αναγνωρίζει τη θέση των στρατευμάτων και την κατάσταση του φρουρίου του Ναβαρίνου. και ο Santa Rosa, που είχε ζητήσει να τον συνοδεύσει, συμμετείχε στη φατρία της 19ης Απριλίου κατά των στρατευμάτων του Ιμπραήμ-πασά, και μπήκε στο Ναυαρίνο στις 21. Φορούσε πάντα τα πορτρέτα των παιδιών του στο στήθος του και στις 20, συνειδητοποιώντας ότι είχε μισοσβήσει την εικόνα του Θεοδωρή, θέλοντας να τη στεγνώσει, ένωσε μια βαθιά θλίψη. Αντίθετα, μου εξομολογήθηκε ότι δεν μπορούσε να μην δει μια απαίσια επιθυμία σε

⁴⁹ Giosuè Carducci, *Lecture del risorgimento italiano, scelte e ordinate da Giosuè Carducci (1719-1870)*, ό.π., σ. 411.

αυτό το ατύχημα και αύριο έγραψε σε έναν φίλο του στο Λονδίνο: «Θα γελάσεις με αυτό, αλλά μετά ακούω ότι δεν πρέπει να δω ποτέ πάλι παιδιά μου...»⁵⁰

Ο Carducci με την παράθεση των αποσπασμάτων χρησιμοποιεί συγκεκριμένα την λέξη «Tripolitza» για να αναφερθεί στην Τριπολιτσία. Το παραπάνω απόσπασμα ξεκινάει με την φράση «A Tripolitza...».⁵¹ Ο τίτλος του έργου παραπέμπει ως ένα αφιέρωμα προς την Ιταλική Παλιγγενεσία, αλλά ο Carducci το διανθίζει μέσω των επιστολών με νύξεις στην Ελλάδα δείχνοντας τη θέση που κατείχε γι' αυτόν. Στο παρακάτω απόσπασμα η Ελλάδα χαρακτηρίζεται σαν θέατρο που διαδραματίζονται όλες οι αιματηρές επαναστάσεις. Σημειώνει γι' αυτήν με γλαφυρό τρόπο ότι:

Η Ελλάδα στο πιο όμορφο λουλούδι της δεν ήταν παρά το θέατρο των αιματηρών επαναστάσεων: δεν φαίνεται χωρισμένη σε τόσο μεγάλο αριθμό διαφορετικών κρατών από το να παρουσιάζει μεγαλύτερη επιφάνεια στον πόλεμο και σε άλλες πολιτικές συμφορές. Στα πολλαπλά σύνορα αυτών των κρατών, η φιλοδοξία, η ζήλια, η ανησυχία ρίχνουν συνεχώς την κραυγή της διχόνοιας: αυτή η κραυγή που επαναλαμβάνουν οι γειτονικές πόλεις εξαπλώνεται στις αποικίες, περνά στους συμμάχους, και σε μια στιγμή η φωτιά του πολέμου ανάβει σε όλη την Ελλάδα. Βλέπω την Αθήνα να οπλίζεται εναντίον της Σπάρτης, τη Σπάρτη εναντίον της Αθήνας, να αποδυναμώνει η μία την άλλη και να πέφτει. Η Θήβα εμφανίζεται στη σκηνή με τον Πελοπίδα και τον Επαμεινώνδα, τον σκεπάζει με δόξα επιτιθέμενοι και πολεμώντας τις άλλες δημοκρατίες και η δόξα του σβήνει στη Μαντινεία. Ρίξτε το βλέμμα σας σε όλη την έκταση της Ελλάδας και θα δείτε παντού τα ματωμένα βράχια μιας οικουμενικής αναρχίας.⁵²

⁵⁰ Giosuè Carducci, ό.α.π.

⁵¹ Giosuè Carducci, ό.α.π.

⁵² Giosuè Carducci, ό.π., σ.132.

2.3. GIUSEPPE PECCHIO ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ



Εικόνα 10 Giuseppe Pecchio

Σημαντική προσωπικότητα υπήρξε ο Giuseppe Pecchio γεννήθηκε στο Μιλάνο στις 15 Νοεμβρίου του 1785 ήταν Ιταλός φιλέλληνας, λόγιος, δημοσιογράφος και νομομαθής. Ήταν συμμαθητής του Alessandro Manzoni, επαφή η οποία όχι μόνο τον επηρέασε, αλλά και τον καθόρισε. Ο Manzoni συνδέθηκε με το Risorgimento, καθώς και με την εδραίωση του Φιλελεύθερου Καθολικισμού στην Ιταλία. Αυτό το στοιχείο υποδηλώνει ότι ήταν ένα ενεργό άτομο στην πολιτική ζωή της Ιταλίας και δε μπορούσε παρά να ωθεί και τους γύρω του στην ενημέρωση για τα πολιτικά δρώμενα της και πολλές φορές στην ταύτιση των ιδεών του μέσω της επιρροής που τους ασκούσε. Με τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο της Ραβία, ήρθε σε επαφή με τον Vincenzo Monti, διάσημο Ιταλό νεοκλασικό ποιητή και συγγραφέα, αλλά ταυτόχρονα και λάτρη του Ομήρου.⁵³ Στην ηλικία των 25 ετών ξεκίνησε την πολιτική του καριέρα και εκλέχθηκε βοηθός του Συμβουλίου Επικρατείας του Ναπολεόντειου Βασιλείου της Ιταλίας για τις συνεδριάσεις Οικονομικών και Εσωτερικών.⁵⁴ Με την έναρξη του κινήματος του Piemonte, ο Pecchio κατηγορήθηκε από τους πρώην ομοσπονδιακούς συντρόφους του ως ανίκανος δημαγωγός.⁵⁵ Το 1824 ο Pecchio καταδικάστηκε

⁵³ Vincenzo Monti, *The Editors of Enciclopedia Britannica*, Britannica, Ανακτήθηκε από: <https://www.britannica.com/biography/Vincenzo-Monti>

⁵⁴ Elena Riva, «Giuseppe Pecchio», *Dizionario Biografico degli Italiani*, Treccani, 2015. Ανακτήθηκε από: https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-pecchio_%28Dizionario-Biografico%29/

⁵⁵ Elena Riva, «Giuseppe Pecchio», ό.α.π.

ερήμην σε θάνατο για εσχάτη προδοσία και απάτη.⁵⁶ Το 1825 στάλθηκε στην Ελλάδα από το Φιλελληνικό Κομιτάτο της Αγγλίας για την χορήγηση δανείου και κατ' αυτόν τον τρόπο ο Pecchio έζησε την Ελλάδα και γνώρισε σημαντικές προσωπικότητες της. Χαρακτηριστική συνάντηση ήταν με τον γέρο του Μοριά, Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Αναφέρει χαρακτηριστικά για τον Κολοκοτρώνη ότι:

αχτένιστα και άσπρα τα μαλλιά του έπιπταν εις αμφοτέρους τους ώμους του και ανακατεύοντο μπροστά με την άτακτον γενειάδα, την οποίαν μετά την αιχμαλωσίαν του είχε αφήσει να αυξήσει εις ένδειξιν πένθους και εκδικήσεως. Η μορφή του είναι άξεστος, ρωμαλέα. Τα μάτια του γεμάτα φωτιά, το πολεμικόν και άγριον πρόσωπον του ωμοίαζε με γέρικον απότομον βράχον...⁵⁷

Παρουσιάζει τον Κολοκοτρώνη ως έναν άντρα σκληρό και άγριο, με γένια και μαλλιά μακριά. Τα μάτια του ήταν δυναμικά και φεγγοβολούσαν τον πόλεμο. Ήταν σκληρός και δυναμικός. Η μορφή του Κολοκοτρώνη ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την Τριπολιτσά. Η δράση του στην περιοχή της Τριπολιτσάς, καθώς και η ιδέα της κατάληψης και της περικύκλωσης των Οθωμανών ήταν δική του και γι' αυτό το λόγο είναι συνυφασμένος με την περιοχή.

⁵⁶Elena Riva ,«Giuseppe Pecchio», ό.α.π.

⁵⁷ Φάνης Μαλκίδης, *Η συνομιλία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη με τον Ιωσήφ Πέκιο*, 2013. Ανακτήθηκε από: <https://web.archive.org/web/20130817134702/http://www.ppol.gr/cm/index.php?Datain=8413&LID=1>

RELAZIONE
DEGLI
AVVENIMENTI DELLA GRECIA

NELLA PRIMAVERA DEL 1825

DEL SIGNOR

GIUSEPPE PECCHIO

PRIMA EDIZIONE ITALIANA

TRATTA DAL MANOSCRITTO ORIGINALE.

Most of all,
Albion! to thee: the Ocean queen should not
Abandon Ocean's children. — (BYRON.)
" A te sopra tutto, o Albione, a te: la regina
" dell' Oceano non deve abbandonare i figli
" dell' Oceano ". (BYRON.)



LUGANO
DA' TIPI VANELLI E COMP.
M.D.CCC.XXVI.

Εικόνα 11 Giuseppe Pecchio- *Relazione degli avvenimenti della Grecia nella primavera del 1825 del signor Giuseppe Pecchio*

Ο Giuseppe Pecchio στο έργο του με τίτλο *Relazione degli avvenimenti della Grecia nella primavera del 1825 del signor Giuseppe Pecchio* επιθυμεί να παρουσιάσει με μεγάλη επιτυχία τα γεγονότα που εξελίχθηκαν στην Ελλάδα την άνοιξη του 1825. Στο έργο αυτό κάνει δεκαπέντε αναφορές στην Τριπολιτσα, με την χρήση της λέξης «Tripolitza». Κάνοντας μια έκθεση των γεγονότων της Ελλάδας και των δεινών που είχε βιώσει, επιθυμεί να πετύχει μια συσχέτιση με τα γεγονότα της Ιταλίας. Αυτή την δυνατότητα και τη συσχέτιση την αφήνει στον αναγνώστη, τον ωθεί βήμα – βήμα με την ενδελεχή εξιστόρηση των γεγονότων να έχει πλήρη εικόνα και μετά να καταφέρει να τα συνδέσει και να τα παραλληλίσει. Οι δεκαπέντε αναφορές στην Τριπολιτσα, γίνονται διάσπαρτα στο κείμενο του. Η πρώτη αναφορά γίνεται για να καταστήσει σαφή την άποψη ότι η Τριπολιτσα ήταν το κέντρο, η πρωτεύουσα του Μοριά και εκεί στεγαζόταν μια σχολή γραμμάτων, στην οποία μάθαιναν αρχαία ελληνικά με ανάγνωση κειμένων αρχαίων συγγραφέων, όπως: του Ηρόδοτου, του Θουκυδίδα και του Ξενοφώντα. Στόχος των αρχικών αναφορών είναι

να δώσει πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή της Τριπολιτσάς, καθώς και να τονίσει την σημασία της για το ελληνικό γένος. Εν συνεχεία, γίνεται αναφορά στην επαφή του Giuseppe Pecchio με τον Δημήτριο Υψηλάντη, ο οποίος είναι ένα από τα πρόσωπα που γνώρισε και ξεχώρισε με την καλοσύνη του γι' αυτόν στην Τριπολιτσά. Ο Δημήτριος Υψηλάντης κατ' αυτόν καλοδέχονταν τους ταξιδιώτες που έρχονταν στην Τριπολιτσά. Ειδικότερα γι' αυτόν παραθέτει ότι:

Μεταξύ των ανθρώπων από τους οποίους λάβαμε καλοσύνη στην Τριπολιτσά, δεν μπορώ να ξεχάσω τον Πρίγκιπα Δημήτριο Υψηλάντη που ήταν ευγενικός μαζί μας όπως και σε όλους τους ταξιδιώτες που τον επισκέπτονται. Ήταν φαλακρός, μικρόσωμος με λεπτό σώμα. αλλά αν και η φύση δεν τον προίκισε με στρατιωτική παρουσία, με διαβεβαίωσαν ότι ήταν πάντα ατρόμητος στον πόλεμο. Ακολουθούσε τα ευρωπαϊκά έθιμα. Μιλούσε καλά γαλλικά. Υπηρέτησε κάποτε με τον βαθμό του ταγματάρχη στη Ρωσία και εξακολουθούσε να μιλά για τη Ρωσία με κάποια συμπάθεια. Αφού πολέμησε τα πρώτα χρόνια της επανάστασης για την ελευθερία της πατρίδας του, για δύο χρόνια ζούσε μακριά από τις επιχειρήσεις στην Τριπολιτσά....⁵⁸

Ακόμη, περιγράφει την κατάσταση που ο ίδιος βίωσε, με την παρουσία των χριστιανών. Δεν υπήρχαν καμπάνες που να προσκαλούν τον λαό στην εκκλησία, καθώς ο τουρκικός δεσποτισμός δεν τις επέτρεπε. Οι χριστιανοί για πολλά χρόνια δεν πήγαιναν σε εκκλησίες και τέσσερα χρόνια μετά την απελευθέρωση της Τριπολιτσάς οι άνθρωποι χτυπούσαν τις πέτρες για να καταλάβουν ότι ήταν σημάδι να πάνε στην εκκλησία. Ο Giuseppe Pecchio αναφέρει χαρακτηριστικά ότι σαν μέλισσες μαζεύονταν οι πιστοί στην εκκλησία μετά την έκκληση. Το έργο αυτό έχει βιωματικό χαρακτήρα, καθώς ο Giuseppe Pecchio περιγράφει από τη δική του προσωπική σκοπιά το τι βίωσε και τι είδε μετά την Άλωση της Τριπολιτσάς. Σκιαγραφεί την κατάσταση που άκουσε από μαρτυρίες, αλλά και αυτή που αντίκρουσε ο ίδιος κατά την έλευση του στην περιοχή της Πελοποννήσου. Χαρακτηριστικά λέει:

Οι παρόντες Έλληνες προτιμούν να κουβαλούν τα χρήματά τους στη ζώνη τους και να τα θάβουν παρά να τα εμπιστεύονται στους ιερείς. Οι άνθρωποι στην Ελλάδα είναι φτωχοί, αλλά και οι ιερείς είναι φτωχοί και οι εκκλησίες ακόμα πιο φτωχές. Όχι όπως στην Ισπανία όπου οι άνθρωποι είναι φτωχοί και οι μοναχοί και οι καθεδρικοί ναοί αναρροφούν χρυσό και ασήμι. Στην Τριπολιτσά δεν υπάρχουν ακόμη καμπάνες για να καλέσουν τον κόσμο στην εκκλησία. Μετά από τέσσερα χρόνια από την απελευθέρωση της Τριπολιτσάς φτιάχνουν ένα κομμάτι σίδερο, το κρεμούν στην «είσοδο» της πόλης (αφού δεν επέτρεπε ο τουρκικός δεσποτισμός τις καμπάνες), στο οποίο χτυπούν με μια

⁵⁸ Giuseppe Pecchio, *Relazione degli avvenimenti della Grecia nella primavera del 1825 del signor Giuseppe Pecchio*, Lugano da' Tipi Vanelli E Comp., 1826, σ. 32. Ανακτήθηκε από: https://books.google.gr/books?id=VJghzylBmiUC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

πέτρα και μ' αυτό τον ήχο οι χριστιανοί, σαν μέλισσες, μαζεύονται στην κοντινή εκκλησία...⁵⁹

Στην περιγραφή αυτή δε θα μπορούσε να απουσιάσει η αναφορά στον γέρο του Μοριά όπως προαναφέρθηκε, καθώς η Άλωση της Τριπολιτσάς ήταν το σχέδιο που ο ίδιος δόμησε και εκτέλεσε με τεράστια επιτυχία. Ο Giuseppe Pecchio αναφέρει χαρακτηριστικά ότι στα μέρη που πέρασε από την Τριπολιτσά ήταν όλα κλειστά και στη θέση τους ο Κολοκοτρώνης είχε συγκαλέσει τους συμπατριώτες του να έρθουν με τα όπλα. Μάζεψε οκτώ χιλιάδες άνδρες. Δημιούργησε δηλαδή μικρές ομάδες οπλιτών, οι οποίοι θα είχαν την επίβλεψη και την κυριαρχία της περιοχής. Η περιγραφή της κατάστασης αυτής αφορά την περίοδο έως την ενδέκατη Ιουνίου, έπειτα ο Giuseppe αναχώρησε για τη Σμύρνη.

Επιπλέον, ο Pecchio σκιαγραφώντας τον Κολοκοτρώνη τονίζει ότι:

Ο Κολοκοτρώνης αναμφιβόλως δεν είναι κοινός άνθρωπος. Μετ' ολίγας ημέρας απελύθη και έγινε πανηγυρικός δεκτός εις το Ναύπλιον. Κατά την στιγμήν της συμφιλίωσέως του με την κυβέρνησιν, απήντησεν αυτοσχεδίως εις τον λόγον τον οποίον εξεφώνησε κάποιος εκ των επισήμων. Εις την άξεστον απάντησίν του είναι άξια σημειώσεως η παράγραφος εις την οποίαν είπε: "Στο ταξίδι μου από την Ύδρα έως εδώ πέταξα στην θάλασσα τα παράπονά μου. Κάμετε το ίδιο και σεις και θάψετε μέσα σε κείνο το λάκκο τα μίση σας και τας διαφοράς. Αυτός θα είνε ο θησαυρός που θα κερδίσετε!..."⁶⁰

Με τα λόγια του αυτά ο Κολοκοτρώνης έδειξε τη μεγαλοψυχία που τον διακατείχε, λέγοντας ότι πέταξε τα παράπονά του στη θάλασσα μέχρι να έρθει και δεν συνέχισε να ακολουθεί αυτά τα βάρη και στην Τριπολιτσά. Η συμβουλή που τους έδωσε ήταν ακριβώς η ίδια με αυτή την κίνηση που και εκείνος έκανε, δηλαδή να θάψουν τα μίση για να μπορέσουν ενωμένοι να συνεχίσουν τον αγώνα. Η ένωση των ανθρώπων, και όχι ο διχασμός, οδηγεί στα επιθυμητά αποτελέσματα και στη θετική έκβαση του πολέμου.

⁵⁹ Giuseppe Pecchio, *Relazione degli avvenimenti della Grecia nella primavera del 1825 del signor Giuseppe Pecchio*, ό.α.π.

⁶⁰ Φάνης Μαλκίδης, *Η συνομιλία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη με τον Ιωσήφ Πέκιο*, ό.π.

2.4. ANGELO BROFFERIO ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ



Εικόνα 12 Angelo Brofferio

Ένας ακόμη εξέχων άνθρωπος και καλλιτέχνης που ασχολήθηκε με την Ελλάδα και με την Τριπολιτσά ήταν ο Angelo Brofferio. Ο Angelo Brofferio γεννήθηκε σε μια ιταλική πόλη την Castelnovo Calcea, η οποία ήταν επαρχία του Piemonte, στις 6 Δεκεμβρίου 1802 και πέθανε στο Minusio, μια ελβετική πόλη, στις 25 Μαΐου 1866. Ήταν Ιταλός ποιητής, πολιτικός και συγγραφέας κυρίως θεατρικών έργων.⁶¹ Ο Vittorio Amedeo Alfieri αποτέλεσε μια προσωπικότητα που επηρέασε τον Brofferio, καθώς αποτέλεσε πρότυπο του στην θεατρική συγγραφή και στις πολιτικές του απόψεις για την ελευθερία.⁶² Αν και δεν είχε προσωπική επαφή μαζί του, αποτελεί πηγή έμπνευσής του και πρόσωπο με το οποίο ασχολείται αρκετά σε έργα και άρθρα που έχει συγγράψει. Στο έργο με τίτλο *I miei tempi* (Οι καιροί μου), το οποίο αποτέλεσε μια μεγάλη συλλογή απομνημονευμάτων, υπήρξε μέσο έκφρασης της στοργής και της νοσταλγίας του για την μητέρα πατρίδα. Στους είκοσι αυτούς τόμους εμπεριέχει αναφορές σε σύγχρονα γεγονότα, στις δικές του νεανικές αναμνήσεις, και εν γένει σε ιστορίες και γεγονότα που ο ίδιος βίωσε ή ήταν παρών.⁶³

⁶¹ Enzo Bottasso, «Angelo Brofferio», Dizionario Biografico degli Italiani, Treccani, 1972. Ανακτήθηκε από: https://www.treccani.it/enciclopedia/angelo-brofferio_%28Dizionario-Biografico%29/

⁶² Enzo Bottasso, «Angelo Brofferio», ό.α.π.

⁶³ Enzo Bottasso, «Angelo Brofferio», ό.α.π.

Πολλά έργα του λογοκρίθηκαν, αλλά η λογοκρισία δεν αποτέλεσε γι' αυτόν μέσο αποτροπής από τη συγγραφή, αλλά μια παροδική κατά καιρούς αποχή. Παντρεύτηκε δύο φορές. Την πρώτη φορά παντρεύτηκε την Felicie Perret, με την οποία απέκτησε τρία παιδιά και την δεύτερη φορά την Giuseppina Zauner, με την οποία απέκτησε άλλα τρία παιδιά. Το συγγραφικό του έργο δεν περιορίστηκε στα βιβλία, αλλά έγραφε και στις εφημερίδες της εποχής του. Η πρώτη του συνεργασία ήταν με την εφημερίδα *Il Messaggiere Torinese*.



Εικόνα 13 Angelo Brofferio- *Scene elleniche*

Ο Angelo Brofferio στο έργο του με τίτλο *Scene elleniche*⁶⁴ έχει δημιουργήσει μια ενδελεχή απεικόνιση των ελληνικών σκηνών- δρωμένων. Το έργο *Scene elleniche* εμπεριέχει τα γεγονότα που έγιναν περί το 1844 στην Ελλάδα με χρονολογικό πλαίσιο την Ελληνική Επανάσταση. Από τον τίτλο του προϋδεάζει τον αναγνώστη ότι

⁶⁴ Angelo Brofferio, *Scene elleniche*, Casa Editrice Guigoni, Milano, 1863. Ανακτήθηκε από: https://books.google.gr/books?id=89ak1IQ-NcgC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

κατά κύριο λόγο θα καταπιαστεί με την Ελλάδα. Είναι χωρισμένο σε 15 σκηνές, δηλαδή μέρη, οι οποίες έχουν πάρει το όνομα τους από το όνομα ενός Έλληνα αγωνιστή. Ο Έλληνας αγωνιστής κάθε σκηνής αντικατοπτρίζει με την δράση του και μια συγκεκριμένη περιοχή στην οποία δρα ο ίδιος. Στην τρίτη σκηνή παρουσιάζει την κατάσταση στην Τριπολιτσά και την Αρκαδία. Το μεγαλύτερο μέρος της σκηνής αυτής είναι εστιασμένο στην περιοχή αυτή και την ανάλυση της πολιορκίας. Η αναφορά στην Τριπολιτσά είναι με τον όρο «Tripolizza». Στο έργο του *Scene elleniche* κάνει 56 αναφορές.

Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του για την Τριπολιτσά περιγράφοντας με γλαφυρό, άγριο και παραστατικό τρόπο την κατάσταση. Αυτό γίνεται αντιληπτό στο εξής σημείο:

Στο μεταξύ, αίμα κυλάει χειμαρρώδες στους δρόμους και στα σπίτια της Τριπολιτσάς. Παντού ακούει κανείς μόνο τις κραυγές των απεργών, τις βλασφημίες των ξυλοδαρμών, τις κραυγές των φυγάδων, τις γκρίνιες των ετοιμοθάνατων. Το σίδερο έσπειρε τη σφαγή: η φωτιά έχει καταβροχθίσει τα κτίρια: η πόλη δεν είναι παρά ένας σκελετός ερειπωμένων σπιτιών...⁶⁵

Εξίσου ενδιαφέρονσα είναι η απεικόνιση του Brofferio για την νίκη των Ελλήνων. Επισημαίνει ότι:

Μετά από αυτή τη συγκλονιστική νίκη, οι Έλληνες, εμψυχωμένοι από τον νέο ενθουσιασμό, κατέβηκαν από το όρος Μαίναλο και πήραν τις γραμμές του περιφερειακού δρόμου κάτω από τα τείχη της Τριπολιτσάς...

Ο χαρακτηρισμός της νίκης ως συγκλονιστική δείχνει την μεγάλη σημασία που είχε αυτή η νίκη για του Έλληνες και την καθοριστική έκβαση για τον ελληνικό λαό. Ο Brofferio προσεγγίζει την Τριπολιτσά με την ίδρυση του σχολείου, όπως προαναφέρθηκε και από τον Pecchio, το οποίο αντικατάστησε ένα τζαμί.⁶⁶ Ωστόσο, η εικόνα που παρουσιάζεται από τον Brofferio παρά την απογοήτευση έχει τη μορφή ένθερμης υποστήριξης και ενθάρρυνσης του ελληνικού λαού. Συγκεκριμένα παροτρύνει τους Έλληνες και τους επισημαίνει:

Αιντε, αιντε αφήστε τη δειλή αβεβαιότητα, η οποία βλέπω να σας καταπίνει και ετοιμαστείτε να καρπωθείτε νέες δόξες. Είναι καιρός που βρίσκεστε κάτω από τα τείχη

⁶⁵ Angelo Brofferio, *Scene elleniche*, ό.π., σ. 111.

⁶⁶ Angelo Brofferio, *Scene elleniche*, ό.π., σ. 11.

της Τριπολιτσάς και είναι καιρός, μου φαίνεται, πάνω σ' εκείνους τους πύργους να ανεμίσει η σημαία της ελευθερίας της Ελλάδας. Κουράγιο αδέρφια!⁶⁷



Εικόνα 14 Massimo d'Azeglio ή Massimo Taparelli

2.5. MASSIMO D' AZEGLIO ΚΑΙ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ

Τέλος, ο Massimo d' Azeglio, ή αλλιώς Massimo Taparelli ή Μαρκήσιος του Azeglio, καταπιάστηκε με την Ελλάδα και την Τριπολιτσά μέσω της παρουσίας του Ημερολογίου του Giacinto Collegno. Ο συγγραφέας του έργου, Massimo d' Azeglio γεννήθηκε στις 24 Οκτωβρίου 1798 στο Τορίνο και πέθανε στις 15

⁶⁷ Angelo Brofferio, *Scene elleniche*, ό.π., σ. 92.

Ιανουαρίου 1866.⁶⁸ Ήταν Ιταλός πολιτικός και πολιτευτής - νομογράφος. Παντρεύτηκε την Giulia Claudia Manzoni και απέκτησαν την Alessandra Taparelli. Ήταν ξάδερφος του Cesare Balbo από τον οποίο είχε επηρεαστεί αρκετά. Είχε αγάπη για την ζωγραφική και συνήθιζε να ζωγραφίζει ρομαντικά τοπία με ιστορικά θέματα. Έχει συγγράψει τόσο άρθρα και φυλλάδια σε εφημερίδες, αλλά τα δύο γνωστά μυθιστορήματα του είναι το *Ettore Fieramosca* και το *Niccolò dei Lapi*. Έχει συγγράψει εξίσου έναν τόμο αυτοβιογραφικών απομνημονευμάτων με τίτλο *I Miei Ricordi* (Οι αναμνήσεις μου), ο οποίος έμεινε ημιτελής.⁶⁹ Είχε πάρει μέρος στο πολιτικό πεδίο του 1848 και ανέλαβε την Προεδρία του Υπουργικού Συμβουλίου από το 1849 έως το 1852, διάδοχος του οποίου έγινε ο Cavour.⁷⁰



Εικόνα 15 Giacinto Ottavia Provana di Collegno

Αξιοσημείωτο ενδιαφέρον παρουσιάζει μια σύντομη παρουσίαση του βίου του Giacinto Ottavia Provana di Collegno, ο οποίος επισκέφτηκε την Ελλάδα και εξιστορεί αυτά που βίωσε σ' αυτήν. Ο Collegno είναι ο λόγος που ο d' Azeglio ασχολήθηκε με την Ελλάδα. Ο Collegno γεννήθηκε στις 4 Ιουνίου 1794 στο Τορίνο

⁶⁸ Giulio Dolci, «Massimo d' Azeglio», Enciclopedia Italiana, Treccani, 1930. Ανακτήθηκε από: https://www.treccani.it/enciclopedia/massimo-d-azeglio_%28Enciclopedia-Italiana%29/

⁶⁹ Giulio Dolci, «Massimo d' Azeglio», ό.α.π.

⁷⁰ Massimo d' Azeglio, «Biografia- L' arte, la cultura e la passione civile», Biografie. Ανακτήθηκε από: <https://biografieonline.it/biografia-massimo-d-azeglio>

και πέθανε στις 29 Σεπτεμβρίου 1856 στο Baveno.⁷¹ Ήταν Ιταλός πατριώτης της περιόδου του Risorgimento και ήταν στενός φίλος του Giuseppe Garibaldi. Ήταν γεωλόγος και πολιτικός, και το 1848 διορίστηκε Υπουργός πολέμου στην Κυβέρνηση Casati. Είχε παντρευτεί την Margherita (Ghita) Trotti di Bentivoglio. Πολέμησε κατά τη διάρκεια των Ναπολεόντειων Πολέμων και μετά τη εξορία του από την Ιταλία, ήρθε μαζί με τον φίλο του Annibale Santorre di Rossi de Pomarolo, κόμη Santarosa, στην Ελλάδα όπου πολέμησαν στον Ελληνικό Πόλεμο της Ανεξαρτησίας. Η φιλία του με τον Massimo d' Azeglio ήταν αυτή που τον ώθησε να του αναθέσει να γράψει το Ημερολόγιο του.

DIARIO
DELL'ASSEDIO DI NAVARINO

MEMORIE

DI

GIACINTO COLLEGNO

precedute

DA UN RICORDO BIOGRAFICO DELL'AUTORE

SCRITTO

DA MASSIMO D'AZEGLIO



TORINO,

PELAZZA. TIPOGRAFIA ECONOMICA, VIA DELLA POSTA, N° 1.

1857.

Εικόνα 16 Massimo d' Azeglio- Diario dell' assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno

⁷¹ Guido Ratti, «Giacinto Ottavio Provana di Collegno», Dizionario Biografico degli Italiani, Treccani, 1982.

Ανακτήθηκε από: https://www.treccani.it/enciclopedia/giacinto-ottavio-provana-di-collegno_%28Dizionario-Biografico%29/

Ο Massimo d' Azeglio στο έργο του με τίτλο «Diario dell' assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno», παρουσιάζει με χρονολογική σειρά ως ημερολόγιο την πολιορκία του Ναβαρίνο, ακριβώς όπως του τα εξιστορεί ο Collegno. Συγκεκριμένα παρόλο που ο ίδιος ο D' Azeglio δεν επισκέφτηκε ποτέ την Ελλάδα αναλαμβάνει να γράψει τη βιογραφία του Giacinto Collegno, δίνοντας την εντύπωση στον αναγνώστη ότι διαβάζει Απομνημονεύματα. Συγκεκριμένα περιγράφει τον ίδιο τον Collegno, αλλά και αυτά που βίωσε στην Ελλάδα. Στην πολιορκία αυτή ο συγγραφέας αναφέρει την Τριπολιτσά, με πρώτη νύξη ως το μέρος που έφτασε το αρχηγείο που προοριζόταν για την πολιορκία της Πάτρας και εν συνεχεία για τη συμβολή του στην πολιορκία του Ναβαρίνο.⁷² Καταγράφει πως:

Στην Τριπολιτσά έφτασε στο αρχηγείο του και όταν ο στρατός που προοριζόταν για την πολιορκία της Πάτρας κινήθηκε για να βοηθήσει το Ναβαρίνο, ακολούθησε τον πρόεδρο στο Λεοντάρι. Από εκεί ο πρίγκιπας Μαυροκορδάτος συνέχισε να αναγνωρίζει τη θέση των στρατευμάτων και την κατάσταση του φρουρίου του Ναβαρίνου, και ο Santa Rosa που είχε ζητήσει να τον συνοδεύσει πήρε μέρος στη φατρία της 19ης Απριλίου κατά των στρατευμάτων του Ιμπραήμ-πασά και μπήκε στο Ναβαρίνο στις 21...⁷³

Ο Collegno εξιστορεί τα γεγονότα που ο ίδιος βίωσε και το ταξίδι του με το πέρασμα του από την Τριπολιτσά. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι στην Τριπολιτσά φιλοξενήθηκε από έναν τσαγκάρη, δείχνοντας την φιλοξενία των ανθρώπων της περιοχής ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης.⁷⁴ Επιπλέον, αναφορά γίνεται στον Κολοκοτρώνη, ο οποίος βρίσκεται εκείνη την χρονική περίοδο στην Τριπολιτσά, αλλά έχει καταφέρει να συγκεντρώσει και να συντονίσει όλο τον Μοριά εκεί.⁷⁵ Σημειώνει πως:

Γύρω στις έξι το βράδυ φτάσαμε στην Τριπολιτσά, όπου μας ανέβασε ένας τσαγκάρης, παλιός γνώριμος του Fabvier και ανέλαβε να μας χαρίσει ένα δείπνο. Γνωρίσαμε τον Υψηλάντη, ο οποίος μας μίλησε για τη μετάβαση στη Νάπολη με την δύναμη ψυχής να ζητήσει την αρχηγία του Μοραΐτη, με το δίλλημα αν ο Κολοκοτρώνης κρατείται ακόμα στη φυλακή, ή να υπηρετήσει υπό τον ίδιο, αν αφεθεί ελεύθερος. Ο Υψηλάντης έδειξε χαρούμενος που με ξαναείδε: είναι πάντα ο μόνος πολιτισμένος Έλληνας, για τον οποίο νιώθω λίγη κλίση και του οποίου η ιδέα δυνάμωσε αφότου έζησα με τον αντίπαλό του Μαυροκορδάτο...⁷⁶

Ακόμη αναφέρει για τον Κολοκοτρώνη πως:

⁷² Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, Pelazza Tipografia Economica, Torino, 1857, σ. 35. Ανακτήθηκε από: <https://archive.org/details/diariodellassed00collgoog/page/n7/mode/2up>

⁷³ Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, ό.π., σ. 26.

⁷⁴ Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, ό.π., σ. 111.

⁷⁵ Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, ό.π., σ. 125.

⁷⁶ Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, ό.π., σ. 103.

Ο Κολοκοτρώνης παρουσιάστηκε σήμερα το πρωί στο Νομοθετικό Σώμα, ως Αχιλλέας ενώπιον του Αγαμέμνονα, και έδωσε μια ομιλία που θυμίζει αυτή του φίλου του Πάτροκλου: Τώρα τα περασμένα πράγματα καλύπτονται, είναι η καρδιά στο στήθος. Η αναγκαιότητα τιθασεύει. Εδώ καταθέτω την οργή, ούτε είναι σωστό να την κρατώ αιώνια...⁷⁷

Παρουσιάζει στο σημείο αυτό την ηγετική ικανότητα και δυνατότητα οργάνωσης του Κολοκοτρώνη, συντονίζοντας όλα τα στρατεύματα από διαφορετικές περιοχές και συγκεντρώνοντας τα όλα στον Μοριά. Τον παρομοιάζει με τον Αχιλλέα, θέλοντας να του προσδώσει το χαρακτηριστικό γνώρισμα της γενναιότητας και της τόλμης ενώπιον άλλων. Η κατάθεση οργής στο Νομοθετικό Σώμα από τον Κολοκοτρώνη, όπως ο ίδιος αποκαλύπτει στον λόγο του, δείχνει την ανάγκη του για να εξωτερικεύσει αυτά που νιώθει και τόσο καιρό καλύπτει μέσα του. Άξια θαυμασμού είναι η φράση που χρησιμοποιεί για τον Κολοκοτρώνη λέγοντας την φράση: «Ο Κολοκοτρώνης βρίσκεται στην Τριπολιτσά και προκαλεί περισσότερο ενθουσιασμό από ποτέ: όλος ο Μοριάς είναι στα όπλα, αλλά θέλει να παραμείνει στην άμυνα.»⁷⁸

Η φράση αυτή αποτελεί μια από τις χαρακτηριστικότερες που περιγράφουν την έντονη προσωπικότητα του Γέρου του Μοριά, που δεν αρκείται στο να είναι κι άλλοι στην άμυνα, αλλά πρέπει και εκείνος για να είναι σίγουρος να δώσει το παρόν. Ο ενθουσιασμός των υπολοίπων για την παρουσία του Κολοκοτρώνη δείχνει την επιβλητικότητα της παρουσίας του και την ηγετική του θέση, καθώς και το πως ένιωθαν οι άλλοι βλέποντας τον.

Ακόμη, η Μπουμπουλίνα βοήθησε με τον τρόπο της την Τριπολιτσά, στέλνοντας σκάφη για βοήθεια, συμβάλλοντας στην περιφρούρηση των ακτών του Μοριά και της αντιμετώπισης των Οθωμανών.⁷⁹ Στις υποσημειώσεις της σελίδας αναφέρεται ότι η Μπουμπουλίνα ήταν χήρα ενός πλούσιου εφοπλιστή από τις Σπέτσες και όταν ξέσπασε η ελληνική εξέγερση όπλισε τρία σκάφη με δικά της έξοδα και τα έστειλε στην πολιορκία της Τριπολιτσάς. Δεν έμεινε όμως μόνο στην βοήθεια στην Τριπολιτσά, αλλά έστειλε βοήθεια για προστασία σ' όλες τις ακτές του Μοριά.⁸⁰

⁷⁷ Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, ό.π., σ. 108.

⁷⁸ Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, ό.π., σ. 125.

⁷⁹ Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, ό.π., σ. 126.

⁸⁰ Massimo D' Azeglio, ό.α.π.

Τέλος, ο Collegno εκφράζει την άποψη του για τις πόλεις της Ελλάδας της εποχής εκείνης, όπως ο ίδιος τις βίωσε και τις αντιλήφθηκε. Κάνει νύξεις για την Αρκαδία, το Ναύπλιο, την Τριπολιτσά. Η Τριπολιτσά ήταν για αυτόν μια ανερχόμενη πόλη μετά από την Αθήνα, μια πόλη που την δεδομένη χρονική στιγμή ήταν σε μια ιδιαίτερη φάση ανάπτυξης.⁸¹ Καταγράφει πως: «Στην πραγματικότητα η Τριπολιτσά είναι, μετά την Αθήνα, η πόλη που μου φάνηκε περισσότερο από κάθε άλλη σε περίοδο -φάση βελτίωσης.»⁸²

Το Ημερολόγιο του Collegno αποτελεί μια καταγραφή των γεγονότων της εποχής, των μαχητών και της συνεισφοράς των Ιταλών φιλελλήνων εθελοντών, οι οποίοι μετείχαν στην Ελληνική Επανάσταση και στις κατά τόπους ελληνικές περιοχές, δείχνοντας την στήριξη τους σε μια δύσκολη συγκυρία. Ο Collegno παρουσιάζει τα γεγονότα όχι ως ένας εξωτερικός παρατηρητής, αλλά ως ένας άνθρωπος που μετείχε στις εξεγέρσεις και βίωσε τα διάφορα συμβάντα εκ των έσω.

⁸¹ Massimo D' Azeglio, *Diario dell'assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, ό.π., σ. 104.

⁸² Massimo D' Azeglio, ό.α.π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ & ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Ο τρόπος προσέγγισης και παρουσίασης των γεγονότων της Τριπολιτσάς από τους διάφορους ποιητές και συγγραφείς διέφερε από τον έναν στον άλλον, καθώς και από την εποχή που ο καθένας έδρασε και επηρεάστηκε. Ο κάθε συγγραφέας προσέγγισε με τον δικό του χαρακτηριστικό τρόπο την περιοχή της Τριπολιτσάς. Ανάλογα με την επικοινωνία και την επαφή που είχαν με την πρωτεύουσα του Μοριά, οι συγγραφείς κατέγραψαν και την ολοκληρωμένη εικόνα που απέσπασαν από εκείνην. Σημαντική επίδραση στον αντικατοπτρισμό της Τριπολιτσάς στα έργα των Ιταλών συγγραφέων υπήρξε εκτός από τα προσωπικά βιώματα και τις προσωπικές πεποιθήσεις, και οι γνωριμίες που έκαναν στην περιοχή της Τριπολιτσάς. Γενική παραδοχή αποτελεί η πεποίθηση ότι μια περιοχή που επισκέπτεται κάποιος επιδρά στην ψυχολογία του ταυτόχρονα και ως ένας τόπος συνδεδεμένος με άτομα που γνώρισε και μοιράστηκε στιγμές μαζί τους. Συνεπώς, η περιγραφή και η προσέγγιση της Τριπολιτσάς ήταν απείκασμα των ιδεών, των αντιλήψεων, των πεποιθήσεων και των βιωμάτων των ποιητών και των συγγραφέων που καταπιάστηκαν μ' αυτήν. Όλα τα προαναφερθέντα συνέβαλαν στην παρουσίαση μιας προσωπικής εικόνας που είχε ο καθένας απ' αυτούς για την Τριπολιτσά και σ' έναν ξεχωριστό τρόπο καταγραφής από τον καθένα τους.

Ο τρόπος που ο Antonio Mezzanotte, κείμενος με θρησκευτικό σεβασμό και συνδυάζοντας το περιγραφικό του ταλέντο, παρουσίασε την Τριπολιτσά, ως έναν τόπο που καλούσε τον Θεό να αποκαλυφτεί, είναι αξιοθαύμαστος. Έκανε θεϊκή έκκληση να πάρει μέρος και να εξουσιάσει ο Θεός το μέρος αυτό, όπως μόνο ένας Θεός ξέρει να κάνει. Αυτή η ένδειξη της θεότητας θα προκαλούσε φόβο στους απίστους και παρουσιάστηκε ως ένας τρόπος που θα τους συνέτιζε να φερθούν συνετά στους καταπονημένους Έλληνες. Η Τριπολιτσά αποτέλεσε για τον Antonio Mezzanotte το μέρος το οποίο ήταν ο καμβάς για να ξεδιπλωθεί η περιγραφή του για την ελληνική ιστορία. Για τον ίδιο η Τριπολιτσά με την Ελλάδα ήταν συνυφασμένες και τη συσχέτιση αυτή την παρουσίασε και στο έργο του. Η πολιορκία της Τριπολιτσάς ήταν

γι' αυτόν σημαντικό γεγονός, δίνοντάς του τη δυνατότητα να εμπλέκει την ιστορική περιγραφή με την λογοτεχνική. Όπως προαναφέρθηκε και στο κεφάλαιο 2, ο Antonio Mezzanotte στο ποίημα που αφιερώνει στην Τριπολιτσα με τον ομώνυμο τίτλο *La Conquista di Tripolitza*, η Κατάληψη της Τριπολιτσάς, εκφράζει περισσότερο και με γλαφυρό τρόπο την εύνοια που νιώθει για την Τριπολιτσα. Παρουσιάζει τον οθωμανικό ζυγό ως σκληρό και βάνανσο, ο οποίος θα τιμωρηθεί και μέσω της παρουσίας της θείας δίκης θα εξιλεωθεί. Παράλληλα με τον Antonio Mezzanotte πορεύεται και ο Giuseppe Pecchio. Ο Giuseppe Pecchio παρουσιάζει την Τριπολιτσα όπως αυτός την βίωσε, με θρησκευτικότητα. Ο Pecchio ερχόμενος σε προσωπική επαφή με την Ελλάδα και επισκέπτοντάς την σε ηλικία 40 ετών, την γνώρισε σε μια δύσκολη γι' αυτήν περίοδο. Εστιάζει την περιγραφή του στα γεγονότα που έζησε την εποχή που πήγε στην Ελλάδα και στις κατά τόπους περιοχές της, δηλαδή την άνοιξη του 1825. Η παρουσία θρησκευτικού στοιχείου και σ' αυτόν είναι εμφανής και αξιόλογη στο έργο του, δείχνοντας τον σημαντικό ρόλο που είχε στη ζωή του. Η καθοριστική σημασία της εκκλησίας που καλεί τους χριστιανούς να προσέλθουν παρουσιάζεται από εκείνον με ξεχωριστό τρόπο. Η εκκλησία χωρίς τον χαρακτηριστικό ήχο της καμπάνας καλεί τους πιστούς κρυφά να προσέλθουν, διότι ο τουρκικός δεσποτισμός δεν τους το επιτρέπει. Εκείνοι αντιλαμβάνονται το κρυφό σύνθημα και πηγαίνουν στην εκκλησία για να καλλιεργήσουν και να εκφράσουν την πίστη τους. Η εκκλησία, χαρακτηριστικό απαγορευμένο από τον οθωμανικό ζυγό, στο μυαλό και τη ζωή των πιστών είναι αναμφισβήτητο υπέρθετο. Με κάθε τρόπο, έστω και κρυφά θα προσέλθουν σε εκείνην για την πίστη τους στον Θεό τους. Όπως και ο Antonio Mezzanotte, με τον ίδιο τρόπο και ο Giuseppe Pecchio παρουσιάζει την σκληρότητα του οθωμανικού ζυγού. Ο Pecchio καταγράφει ότι η πίστη των ανθρώπων ήταν έντονη και η ανάγκη να επισκεφτούν την εκκλησία μέγιστη, ειδικά στους δύσκολους αυτούς καιρούς, αλλά ήταν αρκετά διαφορετική από την εντύπωση που είχαν για την εκκλησία σε συνδυασμό με τους ιερείς και τις απόψεις-συμπεριφορές των. Η ίδια οπτική παρουσιάζεται και από τον Mezzanotte με τη διαφορά της παρουσίασης της θρησκείας με τον εξουσιαστικό- εξιλεωτικό τρόπο, έναντι του παραινετικού τρόπου του Pecchio.

Οι δυο αυτοί συγγραφείς, οι οποίοι έχουν εμπλέξει στα έργα τους την θρησκεία και την Ελλάδα- Τριπολιτσα, έχουν επιτύχει να παρουσιάσουν την σημασία της θρησκείας πρώτα στους ίδιους και έπειτα στους Έλληνες και στους Οθωμανούς

της περιόδου εκείνης στην περιοχή της Τριπολιτσάς. Η κοινή παραδοχή και των δύο είναι ότι ο οθωμανικός ζυγός δεν επιτρέπει την λατρεία κάθε είδους θρησκείας και τις απαγορεύει ρητά, θέλοντας να απομακρύνει τον κόσμο από την πίστη και τον Θεό όπου πιστεύει. Η θρησκεία κατείχε και κατέχει από τα αρχέγονα χρόνια σημαντικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου με αποτέλεσμα να ασκεί επιρροή στη ζωή του και να τον καθορίζει. Είναι συνυφασμένη με την καθημερινότητα του ανθρώπου σ' όλες τις εκφάνσεις και αποτελεί μια διέξοδο στα προβλήματά του. Ο τρόπος που και οι δύο συγγραφείς, ο Mezzanotte και ο Pecchio, παρουσιάζουν την θρησκεία είναι συνδυαστικά με την Τριπολιτσά. Αν και διαφέρει ο ένας από τον άλλον, αφού ο Mezzanotte δίνει την εικόνα μιας εξιλεωτικής θρησκείας, ενώ ο Pecchio την εικόνα μιας καθοδηγητικής θρησκείας, και οι δύο θίγουν το τεράστιο ζήτημα της θρησκείας. Το στοιχείο που αποκομίζεται από τις περιγραφές αυτές είναι ότι οι άνθρωποι που δρούσαν την εποχή εκείνη στην Τριπολιτσά ήταν θρησκευόμενοι και σ' αυτή την δύσκολη στιγμή της Άλωσης είχαν την ανάγκη να είναι κοντά στην θρησκεία τους και με κάθε τρόπο, έστω και κρυφά, θα το έπρατταν.

Πολλοί συγγραφείς, περιγράφοντας την Τριπολιτσά και την Ελλάδα εν γένει με τα δεινά και τα προβλήματα που βίωναν οι γηγενείς λόγω των εξεγέρσεων κατάφεραν να εξωτερικεύσουν τις ενδόμυχες σκέψεις τους για την δική τους πατρίδα. Τόσο η Ελλάδα, όσο και η Ιταλία βίωσαν την υποδούλωση με σκληρά και απάνθρωπα γεγονότα και η ταύτιση αυτών ήταν εμφανής και στην ενασχόληση τόσο με την Ελληνική Επανάσταση ως θέμα, όσο και με τον τρόπο παρουσίασης των δεινών των Ελλήνων. Ο τρόπος παρουσίασης ήταν κατά κύριο λόγο συμπνευτικός και άμεσα ταυτόσημος με τα δεινά των ίδιων των Ιταλών. Ο Pecchio βρίσκει μέσω της ενδελεχούς περιγραφής για την Ελλάδα και κατ' επέκτασιν για την Τριπολιτσά την αφορμή να συσχετίσει και ταυτόχρονα να εκφράσει τις σκέψεις και τους προβληματισμούς του και για την δική του πατρίδα, την Ιταλία. Αφηγείται τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Ελλάδα και στην πρωτεύουσα του Μοριά, την Τριπολιτσά, και ταυτόχρονα αφηγείται και τα γεγονότα της Ιταλίας. Αυτός ο παραλληλισμός δείχνει την ταύτιση των προβλημάτων που ήρθαν αντιμέτωπες οι δύο χώρες, η Ελλάδα και η Ιταλία, και την ταυτόχρονη ταύτιση που υπόκεινται στο μυαλό του συγγραφέα Pecchio. Για εκείνον οι δύο χώρες έζησαν φρικτές πράξεις βίας που σε πολλά σημεία είχαν κοινά και αυτό ήθελε να το καταστήσει σαφές και στο μυαλό του αναγνώστη. Ακόμη, ο Pecchio αντίκρουσε την Τριπολιτσά μετά το πέρας της

Άλωσης με αποτέλεσμα να δει με τα μάτια του τα απτά αποτελέσματα, τις καταστροφές και τα συντρίμια της. Αυτό το γεγονός του έδωσε το πλεονέκτημα να μπορεί να περιγράψει λεπτομερώς αυτά που είδε, έχοντας την ιδιότητα του αυτόπτη μάρτυρα.

Ο Giosuè Alessandro Giuseppe Carducci επιδιώκει να παρουσιάσει το Risorgimento της Ιταλίας και να το εμπλουτίσει με αναφορές από την Τριπολιτσά και την Ελλάδα με την παράθεση επιστολών και αποσπασμάτων από την επικοινωνία που είχαν ορισμένοι άνθρωποι της εποχής. Η μνεία που κάνει στην περιοχή της Τριπολιτσάς δεν είναι από προσωπική ανάμειξη με την περιοχή αυτή, αλλά όπως την παραθέτουν οι συγγραφείς των επιστολών. Ο Carducci καταφέρνει να συνοψίσει και να απεικονίσει στους αναγνώστες μια περιγραφή για την Τριπολιτσά με εύρος αναφορών σ' αυτήν. Η Τριπολιτσά αποτέλεσε σημαντικό τόπο διεξαγωγής των μαχών της εποχής εκείνης στην Ελλάδα και πλήχθηκε για αρκετά χρόνια από την τουρκική επικυριαρχία και τον οθωμανικό ζυγό. Η Τριπολιτσά εμφανίζεται κατά κύριο λόγο στο Ημερολόγιο του Giacinto Collegno και σε επιστολές που ο ίδιο έγραψε και αναφέρονται στο έργο του Carducci. Παρουσιάζεται ως ένας τόπος δράσης και έναρξης, ως ένας τόπος ματωμένος, όπως ήταν και όλη η Ελλάδα την εποχή εκείνη, όπου από εκεί πολλές φορές εξαρτιόταν αν θα συνεχιστεί και θα «μετατοπιστεί» η επανάσταση και σ' άλλα σημεία. Εκτός από τον Carducci που καταπιάστηκε με την Ελλάδα και την Τριπολιτσά μέσω επιστολών και ημερολογίων άλλων και κυρίως του Giacinto Collegno, ο Massimo d' Azeglio ήταν αυτός που έγραψε το *Diario dell' assedio di Navarino*, που του ανέθεσε ο ίδιος ο Giacinto Collegno επειδή είχαν ξεχωριστή φιλία. Ο D' Azeglio παρουσιάζει τον τρόπο που ο Giacinto Collegno έζησε, του περιέγραψε και επιθυμούσε να αφήσει πίσω του ως παρακαταθήκη στην Ελλάδα τα δρώμενα που ο ίδιος βίωσε. Η Τριπολιτσά από τα μάτια του Collegno ήταν μια περιοχή που θα εξελίσσονταν μόλις τελείωναν οι καταστροφές σε μια πόλη με πολλές δυνατότητες. Ωστόσο, την εποχή που την περιγράφει η Τριπολιτσά είναι διαλυμένη και καταγράφει μεγάλο αριθμό απωλειών. Η περιγραφή της κατάστασης εκείνης της περιόδου με την πολιορκία της Πάτρας εμπεριέχει την ιστορική αφήγηση της καθόδου από την Τριπολιτσά. Αυτό αποτελεί και την αφορμή που ο Collegno κάνει νύξεις για την Τριπολιτσά. Η εικόνα που σχηματίζεται από εκείνον είναι μια περιοχής να μεν «ταλαιπωρημένης» και καταρρακωμένης, αλλά με μεγάλες προοπτικές εξέλιξης.

Ο Angelo Brofferio παρουσιάζει στο έργο του την Τριπολιτσά ως το μέρος που διαδραματίζει την τρίτη σκηνή του έργου του. Η Ελλάδα αποτέλεσε για τον Brofferio πηγή έμπνευσης και ενασχόλησης ολόκληρου του βιβλίου του και γι' αυτό το ονόμασε *Ελληνικές σκηνές*, κάνοντας ένα αφιέρωμα στην Ελλάδα εν γένει και στις κατά τόπου περιοχές της. Η Τριπολιτσά αποτελεί γι' αυτόν το σκηνικό που γίνονται όλες οι αποτρόπαιες και αιματηρές πράξεις της τρίτης σκηνής. Οι δρόμοι της Τριπολιτσάς είναι γεμάτοι με αίμα και εκεί αντηχούν κραυγές οδυρμών και πόνων, οπότε για τον ίδιο ισοδυναμεί με τον τόπο των σπαραγμών και των δεινών. Ο Brofferio παρουσιάζεται ως φίλος της Ελλάδας, την συμπονάει, την καταλαβαίνει και προσπαθεί να την στηρίξει. Τόσο ο Brofferio, όσο και ο Pecchio δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην σημασία της εκπαίδευσης στην περιοχή, όπου ένα τζαμί αντικαταστάθηκε και στη θέση του ιδρύθηκε ένα σχολείο. Αυτό το στοιχείο δείχνει την ανάγκη για εκπαίδευση στην περιοχή, καθώς και την επιθυμία των γηγενών για μόρφωση. Ωστόσο, ο τρόπος που ο Brofferio δίνει θάρρος στους Έλληνες είναι ξεχωριστός, αφού αποκαλεί τους Έλληνες «αδέρφια». Αποκαλώντας τους αδέρφια, μια λέξη τόσο σημαντική και ταυτόχρονα συναισθηματική, δημιουργεί δεσμούς μαζί τους όχι φιλικούς, αλλά συγγενικούς. Τους νιώθει δικά του άτομα και το εκφράζει απαρέγκλιτα. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι και ο Brofferio νιώθει μια ταύτιση δεινών της δικής του πατρίδας και των δικών του συμπατριωτών με τα όσα πέρασαν οι Έλληνες και με το έργο του το εξωτερικεύει. Τους δίνει κουράγιο και τους παροτρύνει να σηκωθούν και να αφήσουν πίσω τους τα όσα πέρασαν, γιατί ήρθε η ώρα να υψώσουν στην Τριπολιτσά την σημαία της ελευθερίας της Ελλάδας. Βρίσκει το θάρρος μέσω του έργου του να παρουσιάσει το γενικότερο σύνθημα ότι μετά τις καταστροφές πάντα θα υπάρχει η θετική πλευρά που θα αναδύει μια καλύτερη μέρα.

Η Τριπολιτσά είναι στενά συνδεδεμένη τόσο στο μυαλό των Ελλήνων, όσο και των Φιλελλήνων με την ηρωική μορφή του Γέρου του Μοριά, Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ήταν ο αρχηγός του σχεδίου για την Άλωση της Τριπολιτσάς. Μια αναφορά στην Τριπολιτσά εμπεριέχει συμπληρωματικά και μια αναφορά στον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Αυτή η γνώμη του συνδυασμού της Τριπολιτσάς με τον Κολοκοτρώνη είναι φανερή και στα έργα πολλών συγγραφέων. Πολλοί από τους συγγραφείς γνώρισαν από κοντά τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, άλλοι άκουσαν γι' αυτόν από άλλους, άλλοι διάβασαν γι' αυτόν, όλοι όμως είχαν ένα κοινό

στοιχείο, ήρθαν σε επαφή μ' αυτόν, αφού μια τέτοια συναρπαστική προσωπικότητα δεν έμεινε κρυφή και ξεχασμένη ανά τους αιώνες.

Οι αναφορές του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη από τον Giuseppe Pecchio είναι αξιοθαύμαστες, καθώς ο ίδιος είχε την δυνατότητα να τον γνωρίσει από κοντά. Η πρώτη περιγραφή που παρουσιάζεται στο έργο του είναι από προσωπική άποψη, δηλαδή, είναι η περιγραφή της εικόνας που ο ίδιος αντίκρυσε. Τα μάτια του Κολοκοτρώνη χαρακτηρίζονται από τον Pecchio ως σπινθηροβόλα και το πρόσωπό του άγριο, που παρέπεμπε σε βράχο. Τα γένια του και τα μαλλιά του ήταν μακριά για να εκφράζουν το πένθος της αιχμαλωσίας. Στην δεύτερη περιγραφή του τον παρουσιάζει ως έναν ξεχωριστό άνθρωπο, ο οποίος απείχε από τους κοινούς ανθρώπους και άφηνε το παρελθόν πίσω του όταν του δημιουργούσε εμπόδια για να μπορεί να κοιτάξει με σθένος μπροστά. Η συνολική εικόνα που αποτιμάται από τον Pecchio για τον Κολοκοτρώνη είναι μια εικόνα ενός άνδρα ρωμαλέου και σκληρού, που το πένθος της πατρίδας του είναι πένθος και δικό του, προσωπικό.

Αναφορές στον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη έγιναν και από τον Collegno μέσω του D' Azeglio, τόσο στην ιστορική αφήγηση των μαχών, όσο και με την αυτούσια περιγραφή για τον ίδιο. Η περιγραφή του Collegno ήταν κατά κύριο λόγο όταν ο Κολοκοτρώνης παρουσιάστηκε στο Νομοθετικό Σώμα. Η αφήγηση αυτή είναι συγκλονιστική. Τον παρουσιάζει ως Αχιλλέα, δείχνοντας τη γενναιότητα του έναντι άλλων, όπως ακριβώς ήταν ο Αχιλλέας ο πιο γενναίος από του Αχαιοούς, ξεπερνώντας ακόμη και τον Αγαμέμνονα σε δύναμη που ήταν ανώτερός του. Η γενναιότητα αυτή αποτελεί στοιχείο και του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, καθώς στοιχείο του αποτελεί και η υπεροχή που είχε ο Αχιλλέας τόσο σε δύναμη, όσο και σε πολεμική ικανότητα ηγεσίας έναντι των υπολοίπων.

Η γενικότερη εικόνα που αποτιμάται από τους συγγραφείς για τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη ήταν η εικόνα ενός άνδρα γενναίου, με ψυχικό και σωματικό σθένος και με κυρίαρχο μέλημα του την επίτευξη της ελευθερίας στην υποδουλωμένη από τον τουρκικό ζυγό χώρα του. Η προσωπικότητα του χαρακτηρίζεται από ενθουσιασμό για το όραμα της ελευθερίας, ήθος, ειλικρίνεια, αισιοδοξία και τόλμη. Η παρουσία του Κολοκοτρώνη ήταν επιβλητική, επιδρώντας καταλυτικά και ξεσηκώνοντας τα πλήθη. Ήταν γεννημένος ταγός, πίστευε μόνο στις δικές του δυνάμεις και είχε ως στόχο να μάθει τους Έλληνες να πολεμούν με πάθος και με στόχο τη νίκη. Τρία

χαρακτηριστικά τον αντιπροσωπεύουν και προκύπτουν και από τις προαναφερθείσες περιγραφές: τόλμη, αντοχή και θάρρος.

Η καταγραφή της επαναστατημένης Ελλάδας και την Τριπολιτσάς, ήταν μια τάση που ήταν ιδιαίτερα έντονη την εποχή που εκτυλισσόταν, ενώ στο λογοτεχνικό πεδίο δεν σταμάτησε να δρα. Ήταν ένα θέμα με το οποίο ασχολήθηκαν και συνεχίζουν και στις μέρες να ασχολούνται πληθώρα μελετητών, σχολιαστών, συγγραφέων και εν γένει επιστημόνων και τους οποίους απασχόλησαν πολλές οπτικές του θέματος αυτού. Η Ελληνική Επανάσταση ήταν ένα ζήτημα το οποίο εμφανίστηκε αρχικά στο ιστορικό προσκήνιο δείχνοντας τον τεράστιο αντίκτυπο που προκάλεσε ένα ιστορικό γεγονός στην Ελλάδα και το οποίο προσέγγισαν και ανέλυσαν πολλοί. Η Τριπολιτσά με το ιστορικό γεγονός της Αλώσεως, που ήταν ένα φρικτό γεγονός με τεράστιες απώλειες και ανθρωποκτονίες, αποτέλεσε έναν τόπο που ξεδιπλώθηκαν πολλά σκηνικά από έργα διαφόρων Ελλήνων, αλλά και Φιλελλήνων συγγραφέων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρουσία της Ελλάδας και κυρίως της Τριπολιτσάς στην Ιταλική Γραμματεία εντοπίζεται με πολλές αναφορές στα έργα των συγγραφέων. Έργα λογοτεχνικά και ιστορικά κάνουν νύξεις, αφιερώσεις και εγκώμια στην Τριπολιτσά, μια περιοχή που αποτέλεσε πρωτεύουσα και διοικητικό κέντρο της Πελοποννήσου. Η Τριπολιτσά ήταν το σύμβολο της τουρκικής τυραννίας επί έναν αιώνα. Στο μυαλό των ανθρώπων είχε συνδεθεί με τις χειρότερες αναμνήσεις σκλαβιάς του πελοποννησιακού λαού. Η κατάσταση και οι σκληρές αποτρόπαιες πράξεις που βίωσε η Ελλάδα την εποχή της Επανάστασης στην περιοχή αυτή ευαισθητοποίησε και ταυτόχρονα κινητοποίησε πλήθος συγγραφέων απ' όλα τα μέρη του κόσμου να βρεθεί στο πλάι τους και να τους βοηθήσει να σταθούν και πάλι στα πόδια τους. Η απελευθέρωση της Τριπολιτσάς είναι συνδεδεμένη με άρρηκτο τρόπο με μια σελίδα δόξας για την Ελληνική Ιστορία, κάνοντας την ημέρα τις 23 Σεπτεμβρίου μια ημέρα γιορτής, μνήμης και χαράς για την Ελλάδα.

Οι μνήμες και οι καταγραφές από την περίοδο της Αλώσεως έχουν μείνει χαραγμένες τόσο στο μυαλό των ανθρώπων, όσο και των συγγραφέων, λογοτεχνών και ιστορικών. Η κινητοποίηση να διαδοθεί και να γίνει ευρέως γνωστή η κατάσταση που η Ελλάδα βίωνε έκανε πολλούς συγγραφείς να αναμειχθούν με το θέμα αυτό. Η Ελλάδα και οι κατά τόπους περιοχές της αποτέλεσαν σκηνικό και σημείο δράσης των ηρώων, αλλά και κεντρικό θέμα πολλών έργων των Ιταλών συγγραφέων. Κατάφεραν με εξέχοντα τρόπο και ο καθένας προσωπικό να παρουσιάσουν, ανεξάρτητα από το αν είχαν ζήσει οι ίδιοι, την Επανάσταση και την Άλωση της Τριπολιτσάς.

Η θεματολογία γύρω από την Ελλάδα και τις περιοχές της δεν σταμάτησε στο συγγραφικό προσκήνιο να κυριαρχεί, φτάνοντας ως τις μέρες μας. Οι Ιταλοί συγγραφείς εκφράζοντας συμπόνια προσπάθησαν να τονώσουν το ηθικό των Ελλήνων και να τους δείξουν ότι δεν είναι μόνοι. Οι Ιταλοί εξωτέρικευσαν ταυτόχρονα με την στήριξη των Ελλήνων και τον δικό τους εσωτερικό κόσμο, καθώς και η Ιταλία την ίδια χρονική περίοδο προσπαθούσε να καταφέρει να πετύχει το μεγάλο ιδανικό της απελευθέρωσης και της ελευθερίας και να γίνει ένα ανεξάρτητο κράτος. Η περίοδος αυτή, που διένυαν οι δύο χώρες, φαίνεται να είναι γι' αυτές αρκετά πανομοιότυπη, αφού επεδίωκαν τα ίδια και ζούσαν υπό την κυριαρχία

κάποιου λαού. Αυτό το γεγονός αποτελεί ακόμη έναν λόγο που οι συγγραφείς εξέφραζαν την αγάπη τους για την Ελλάδα και την έντονη στήριξη και υποστήριξη τους.

Οι Ιταλοί συγγραφείς που αναφέρονται και εγκωμιάζουν την Ελλάδα ήρθαν σε επαφή μαζί της είτε γιατί ήθελαν να γίνουν γνωστοί και ασχολήθηκαν με την Επανάσταση, που ήταν ένα ευρέως διαδεδομένο θέμα της εποχής, μεταφέροντας λόγια άλλων ή σχολιάζοντας αυτά που άκουγαν και διάβαζαν, δημιουργώντας δικά τους έργα, είτε στάλθηκαν εξορία, είτε στάλθηκαν για να βοηθήσουν στην Επανάσταση. Καθένας από τους Ιταλούς συγγραφείς έδωσε το δικό του προσωπικό στίγμα στο έργο του, δείχνοντας το πως ένιωθε και το πως έβλεπε την Τριπολιτσά με την ανάλογη περιγραφή που έκανε. Οι περιγραφές και οι αναφορές στην Τριπολιτσά αναδεικνυαν στοιχεία τόσο της περιοχής και του πως ήταν αυτή τότε, όσο και της κατάστασης που εκείνη την εποχή βίωνε. Συχνά υπήρχαν αιματηρές και βίαιες περιγραφές, καθώς η σφαγή που διαπράχθηκε ήταν μεγάλης εμβέλειας. Ωστόσο, παρόλο που ο τρόπος που χρησιμοποιούνταν στα έργα τους η Τριπολιτσά ήταν διαφορετικός ανά συγγραφέα και με διαφορετική προσέγγιση όλοι είχαν ένα κοινό στοιχείο. Το κοινό αυτό στοιχείο ήταν η φιλικά κείμενη και υποστηρικτική θέση που έπαιρναν οι συγγραφείς προς την Τριπολιτσά και την Ελλάδα εν γένει. Στόχος ήταν να αναδείξουν ότι βρίσκονται δίπλα στην Ελλάδα και επιδιώκουν και αυτοί την απελευθέρωσή της, όπως οι γηγενείς της. Οι περιγραφές και οι αναφορές που γίνονται είναι στο σύνολό τους αξιοθαύμαστες και ξεχωριστές. Ο τρόπος που καταφέρνουν οι Ιταλοί συγγραφείς να βάλουν ένα στοιχείο Ελλάδας στα έργα τους και να το ενοποιήσουν, κάνοντας το αναπόσπαστο κομμάτι του έργου τους, είναι εκπληκτικός.

Εν κατακλείδι, διαπιστώνεται ότι η Ελληνική Επανάσταση ήταν σημαντικό παράδειγμα, το οποίο χρησιμοποιούσαν οι συγγραφείς Φιλέλληνες στα έργα τους για να προβάλλουν τον εθνικισμό διαφόρων λαών. Η ανάγκη προβολής του εθνικισμού ήταν ιδιαίτερα έντονη σε περιπτώσεις όπου οι λαοί ήταν υπό την κυριαρχία ενός άλλου έθνους- λαού και επεδίωκαν με κάθε μέσο την απελευθέρωση. Το γεγονός αυτό επαληθεύεται και από τα έργα των Ιταλών συγγραφέων, οι οποίοι έθιγαν το ζήτημα της Ελληνικής Επανάστασης και στην προκειμένη περίπτωση στην περιοχή της Τριπολιτσάς, για να τονώσουν το ηθικό των Ελλήνων να συνεχίσουν τον αγώνα τους για την απελευθέρωσή τους και ταυτόχρονα να εκφράσουν τις ενδόμυχες

σκέψεις τους για τον δικό τους λαό. Η σύνδεση της Ελλάδας με την Ιταλική Παλιγγενεσία είναι εμφανής στα έργα και στον τρόπο που παρουσιάζουν τα δρώμενα των έργων τους, επιβεβαιώνοντας για ακόμη μια φορά ότι η Ελλάδα και η Ιταλία είναι Αδελφές Χώρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *Άπαντα Κολοκοτρώνη*, Παρ. Γ. Τσερτσέτη, Α. Πολυζωΐδη Φωτάκου, Ιστορικές Εκδόσεις 1821.
Ανακτήθηκε από:
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=zgksAQAAMAAJ&oi=fnd&pg=PA3&dq=%CE%91%CE%9B%CE%A9%CE%A3%CE%97%CE%A3+%CE%A4%CE%97%CE%A3+%CE%A4%CE%A1%CE%99%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%A3%CE%91%CE%A3&ots=7hal0AlCBf&sig=9PkRM_EGOLYSm0rROaKj2kCufAw&redir_esc=y#v=onepage&q=%CE%91%CE%9B%CE%A9%CE%A3%CE%97%CE%A3%20%CE
- Βουρνάς Τ., (1998), *Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, Τόμ. Α', Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Γιαννόπουλος Ν., (2016), *Οι μάχες των Ελλήνων για την ελευθερία*, Εκδόσεις Historical Quest, Αθήνα.
- Γκικόπουλος Φ. & Τσόλκας Γ., (2021), *Ο ιταλικός φιλελληνισμός*, Η Αυγή.
Ανακτήθηκε από: https://www.avgi.gr/entheta/anagnoseis/393477_o-italikos-filellinismos
- Θεοχάρης Π., (1995), *Το χρονικόν της ενάρξεως της επαναστάσεως στην Πελοπόννησο*, Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, Τομ. 70, Τεύχ. 2, Αθήνα.
- Καναβαράκης Δ., (2021), *Η σφαγή των Τούρκων στην Τρίπολη: Η μαύρη σελίδα του '21 που δεν μάθαμε στο σχολείο*, Έθνος. Ανακτήθηκε από: <https://www.ethnos.gr/history/article/146826/hsfaghtontoyrkonsthntripolhhmayrhselidatoy21poydenmathamestosxoleio>
- Κολοκοτρώνης Θ., *Διήγησις Συμβάντων της Ελληνικής Φυλής*, Από τα 1770 έως τα 1836, (Υπαγόρευσε Θεόδωρος Κ. Κολοκοτρώνης), Εκδόσεις Εταιρεία Πελοποννησιακών Σπουδών, Αθήνα.
- Κολοκοτρώνης Ι., (1856), *Ελληνικά Υπομνήματα ήτοι Επιστολαί και Διάφορα Εγγραφα αφορώντα την Ελληνικήν Επανάστασιν*, Αθήνα.

- Μαχαίρας Τ., (2005), *Η πολιορκία της Τριπολιτσάς*, Στρατιωτική Επιθεώρηση Μαρ.- Απρ. 2005.
- Μαλκίδης, Φ., (2013), *Η συνομιλία του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη με τον Ιωσήφ Πέκιο*.
Ανακτήθηκε από:
<https://web.archive.org/web/20130817134702/http://www.ppol.gr/cm/index.php?Datain=8413&LID=1>
- Παπαγιώργης Κ, (2001), *Κανέλλος Δεληγιάννης*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.
- Συλλογικό Έργο, (2021), *Η συμβολή των Ιταλών στην Ελληνική Επανάσταση- Προετοιμάζοντας την Ιταλική Παλιγγενεσία 1821-1832*, ETPbooks.
- Συλλογικό Έργο, (2022), *Η συμβολή των Ιταλών στην Ελληνική Επανάσταση- Προετοιμάζοντας την Ιταλική Παλιγγενεσία 1821-1832*, ETP BOOKS.
- Τρικούπης Σ., (1993), *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Τόμ. Β', Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.
- Τσόλκας Ι. , *Αφιέρωμα: Ο σαρωτικός φιλελληνισμός της Ιταλικής Λογοτεχνίας και η Επανάσταση του 1821*, Spotlight Post The Voice in a Changing World.
Ανακτήθηκε από:
<https://spotlightpost.com/index.php/afieroma-o-sarotikos-filellnismos/>
- Τσόλκας, Ι., (2013), *Ελλάδα -Ιταλία: Διαπολιτισμικές Προσεγγίσεις – Grecia-Italia: Dialoghi fra due culture* ,Η Ελληνική Παλιγγενεσία και ο αντίκτυπος της στην Ιταλική Λογοτεχνία του 19ου αιώνα, Κύκλοι Ομιλιών 2012, Αθήνα.
- Φίνλεϋ Γ., (2008), *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Τόμ. Α', Μτφρ. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Επιμ. Άγγελος Μαντάς, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Balbo, C., (1844), *Delle speranze d' Italia*, Tipografia Elvetica.
Ανακτήθηκε από:
<https://archive.org/details/dellesperanzedit00balbuoft/page/n5/mode/2up?ref=ol&view=theater>

- Berchet, G., (1972), *Le fantasie ed I profughi di Parga*, Presso Giovanni Resnati Libraio, Roma.
Ανακτήθηκε από:
https://books.google.gr/books?id=57AFGNLZPUgC&printsec=frontcover&source=gbs_atb&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Bottasso, E., (1972), «Angelo Brofferio», Dizionario Biografico degli Italiani, Treccani.
Ανακτήθηκε : https://www.treccani.it/enciclopedia/angelo-brofferio_%28Dizionario-Biografico%29/
- Brofferio, A., (1844), *Scene elleniche antica e nuova Grecia di Angelo Brofferio*, Stab. Tip. Fontana, Torino.
Ανακτήθηκε από:
https://archive.org/details/bub_gb_9PiFl2bRZy8C
- Brofferio, A., (1863), *Scene elleniche di Angelo Brofferio*, Casa Editrice Guigoni, Milano.
Ανακτήθηκε από: https://books.google.gr/books?id=89ak1IQ-NcgC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Carducci, G., (1896), *Lettture del risorgimento italiano, scelte e ordinate da Giosuè Carducci (1719-1870)*, N. Zanichelli, Bologna.
Ανακτήθηκε από:
<https://archive.org/details/letturedelrisor00cardgoog/page/n6/mode/2up?ref=ol&view=theater>
- Carducci, G., Enciclopedia on line, Treccani.
Ανακτήθηκε από: <https://www.treccani.it/enciclopedia/giosue-carducci/>
- Carducci, G..
Ανακτήθηκε από:
<https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1906/carducci/biographical/>
- Corvisieri, V., (2010), «Antonio Mezzanotte», Dizionario Biografico degli Italiani, Treccani.
Ανακτήθηκε από: https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-mezzanotte_%28Dizionario-Biografico%29/
- Damilano, R., (2014), «Palma di Censola, Alerino», Dizionario Biografico degli Italiani, Treccani.

Ανακτήθηκε από: [https://www.treccani.it/enciclopedia/palma-di-cesnola-alerino_\(Dizionario-Biografico\)./](https://www.treccani.it/enciclopedia/palma-di-cesnola-alerino_(Dizionario-Biografico)./)

- Dolci, G., (1930), «Massimo d' Azeglio», Enciclopedia Italiana, Treccani.
Ανακτήθηκε από: https://www.treccani.it/enciclopedia/massimo-d-azeglio_%28Enciclopedia-Italiana%29/
- D' Azeglio, M., «Biografia- L' arte, la cultura e la passione civile» ,Biografie.
Ανακτήθηκε από:
<https://biografieonline.it/biografia-massimo-d-azeglio>
- D' Azeglio, M., (1857), *Diario dell' assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno*, Pelazza Tipografia Economica, Torino.
Ανακτήθηκε από:
<https://archive.org/details/diariodellassed00collgoog/page/n7/mode/2up>
- Guerrazzi, F. D., (1860), *L' asino*, Presso L' Editore G. Scorza, Strada Casimirro n. 23-24.
Ανακτήθηκε από:
https://books.google.com.au/books?id=xBU8AQAAMAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_book_other_versions_r&cad=4#v=onepage&q&f=false
- Mazzoni, G., (1930), «Giosuè Carducci», Enciclopedia Italiano, Treccani.
Ανακτήθηκε από:
https://www.treccani.it/enciclopedia/giosue-carducci_%28Enciclopedia-Italiana%29/
- Mezzanotte, A., (1832), *Fasti della Grecia nel 19. Secolo poesie liriche del professore Ant. Mezzanotte*, Tip. Di N. Capurro e Comp., Pisa.
Ανακτήθηκε από:
https://archive.org/details/bub_gb_ZhaAKG8fQRUC/mode/2up
- Monti, V., *The Editors of Encyclopedia Britannica*, Britannica.
Ανακτήθηκε από:
<https://www.britannica.com/biography/Vincenzo-Monti>
- Pecchio, G., (1826), *Relazione degli avvenimenti della Grecia nella primavera del 1825 del signor Giuseppe Pecchio*, da' tipi Vanelli e comp.

Ανακτήθηκε από:

https://books.google.gr/books?id=VJghzyIBmiUC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

- Raybad M., (2020), *Απομνημονεύματα από την Ελλάδα*, Τόμ. Α', Εκδόσεις Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, Αθήνα.
- Ratti, G., (1982), «Giacinto Ottavio Provana di Collegno», Dizionario Biografico degli Italiani, Treccani.
Ανακτήθηκε από:
https://www.treccani.it/enciclopedia/giacinto-ottavio-provana-di-collegno_%28Dizionario-Biografico%29/
- Regaldi, G., (1862), *Canti e prose*, Tipografia scolastica di Sebastiano Franco e Figli, Torino.
Ανακτήθηκε από:
https://books.google.gr/books?id=kAAuAAAAYAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Riva ,E., (2015), «Giuseppe Pecchio», Dizionario Biografico degli Italiani, Treccani.
Ανακτήθηκε από:
https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-pecchio_%28Dizionario-Biografico%29/
- Scotti, M., (1977), «Giosuè Carducci»,Dizionario Biografico degli Italiani , Treccani.
Ανακτήθηκε από:
<https://www.treccani.it/enciclopedia/giosue-carducci/>
- Fusco, E., (1850), *Il salmista Suliotta per Eduardo Fusco*, Typografia di F. Carabani e C. Vafa, Atene.
Ανακτήθηκε από:
<https://anemi.lib.uoc.gr/metadata/b/e/a/metadata-1477375476-820558-15316.tkl>
- Wagstaff J.M., (1978), *War and Settlement Desertion in the Morea*, (1685-1830), Transactions of the Institute of British Geographers Vol. 3, No. 3, Settlement and Conflict in the Mediterranean World.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Εικόνα 1 -Σημαία του Ανδρέα Λόντου
Ανακτήθηκε από:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d4/Andreas_Londos_Flag_1821.svg/800px-Andreas_Londos_Flag_1821.svg.png
- Εικόνα 2- Ο αγώνας γύρω από την Τριπολιτσά -Πίνακας υπό την καθοδήγηση του Ι. Μακρυγιάννη
Ανακτήθηκε από:
<https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.filmfestival.gr%2Fen%2Farchive%2F1821%2Fapp-e21%2Fpaintings-1821&psig=AOvVaw2PLSbV7Rk-CWAhXSaF2P1q&ust=1652426465916000&source=images&cd=vfe&ved=0CAwQjRxqFwoTCIisy8O22fcCFQAAAAAdAAAAABA>
- Εικόνα 3- Θεόδωρος Κολοκοτρώνης από τον Eugene Peytrier
Ανακτήθηκε από:
<https://paletaart2.files.wordpress.com/2015/09/eugene-peytier-1793-1863-ceb8ceb5cf8cceb4cf89cf81cebfcf82-cebacebfcebbcebfcebasebfcf84cf81cf8eecedceb7cf82.jpg>
- Εικόνα 4- Η μάχη στο Βαλτέτσι
Ανακτήθηκε από:
<https://armyvoice.gr/wp-content/uploads/2018/05/maxi-valtetsi.jpg>
- Εικόνα 5- Χάρτης στρατοπέδευσης Τριπολιτσάς
Ανακτήθηκε από:
<https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fgreekcivilwar.wordpress.com%2F2016%2F03%2F24%2Fgcw-102%2F&psig=AOvVaw2FTWLp1JDgghDcQLkd6FuE&ust=1652426984165000&source=images&cd=vfe&ved=0CAwQjRxqFwoTCMifhbO42fcCFQAAAAAdAAAAABAZ>
- Εικόνα 6- Antonio Mezzanotte
Ανακτήθηκε από:
<https://www.lombardiabeniculturali.it/stampe/schede-complete/CM020-03015/>

- Εικόνα 7- Antonio Mezzanotte- Fasti della Grecia nel 19o Secolo poesie liriche del professore Antonio Mezzanotte.
Ανακτήθηκε από:
https://books.google.gr/books?id=ZhaAKG8fQRUC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Εικόνα 8- Giosuè Alessandro Giuseppe Carducci
Ανακτήθηκε από:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2f/Giosu%C3%A8_Carducci2.jpg/220px-Giosu%C3%A8_Carducci2.jpg
- Εικόνα 9- Letture del risorgimento italiano, scelte e ordinate da Giosuè Carducci
Ανακτήθηκε από:
https://www.picclickimg.com/d/1400/pict/372823724351/_Letture-Del-Risorgimento-Italiano-Scelte-E-Ordinate-Da.jpg
- Εικόνα 10- Giuseppe Pecchio
Ανακτήθηκε από:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1e/Giuseppe_Pecchio.png
- Εικόνα 11- Giuseppe Pecchio- Relazione degli avvenimenti della Grecia nella primavera del 1825 del signor Giuseppe Pecchio.
Ανακτήθηκε από:
<https://argolika.gr/wp-content/uploads/2021/03/Eik.1-Pecchio-relazione-grecia-1826.jpg>
- Εικόνα 12- Angelo Brofferio
Ανακτήθηκε από:
<https://i.discogs.com/2CSJA0itw8RQVauKMvL56yLruMQxY9w7ZRXg82y-Zg8/rs:fit/g:sm/q:40/h:300/w:300/czM6Ly9kaXNjb2dz/LWRhdGFiYXNlLWlt/YWdlcy9BLTI3MjEz/MTMtMTMzNTE2MzE0/NS5qcGVn.jpeg>
- Εικόνα 13- Angelo Brofferio- Scene elleniche
Ανακτήθηκε από:
https://archive.org/details/bub_gb_9PiFl2bRZy8C/page/n5/mode/2up

- Εικόνα 14- Massimo d' Azeglio, ή αλλιώς Massimo Taparelli
Ανακτήθηκε από:
http://photos.geni.com/p13/6b/1e/72/02/5344483ca61f8f51/vav47rib_original.jpg
- Εικόνα 15- Giacinto Ottavia Provana di Collegno
Ανακτήθηκε από:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a9/Giacinto_Provana_di_Collegno.jpg
- Εικόνα 16- Massimo d' Azeglio- Diario dell' assedio di Navarino- Memorie di Giacinto Collegno
Ανακτήθηκε από:
https://books.google.gr/books?id=MU5BAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false